

KANT I LA IL·LUSTRACIÓ

Aproximació al
“Pròleg a la segona edició” de la
“CRÍTICA DE LA RAÓ PURA”.

JOSEP ANTONI BERMÚDEZ I ROSES

Josep Antoni Bermúdez i Roses
Material elaborat per a ús de les seues classes.

Març de 2017

Aquesta obra està subjecta
a una llicència de

[Reconeixement-
NoComercial-CompartirIgual 4.0 In-
ternacional de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

INDEX

1.	<i>CONTEXT HISTÒRIC</i>	5
1.1.	El context científic.	6
1.2.	El context sociopolític.	7
1.3.	La Il·lustració, de nou la metàfora lumínica.	8
1.4.	De la raó cartesiana a la raó il·lustrada passant per la il·lustració empirista.....	9
1.5.	L'article de Kant "Què és Il·lustració?"	12
2.	<i>KANT I LA SEU OBRA</i>	15
2.1.	Les etapes de l'obra de Kant.	15
2.2.	La Raó com a centre de la seua reflexió.	16
2.3.	Els tres interrogants que la raó ha de respondre.	17
3.	<i>KANT I EL PROBLEMA DE LA METAFÍSICA</i>	21
3.1.	El descrèdit de la filosofia.....	21
3.2.	La metafísica com a problema.....	24
3.3.	Un examen a la situació de les ciències. La lògica per començar.....	26
3.4.	Ciències i revolució.....	27
4.	<i>ELS JUDICIS A PRIORI I A POSTERIORI I EL SEU PAPER EN LES CIÈNCIES</i>	29
4.1.	El judicis segons la relació amb l'experiència.	29
4.2.	Kant, ni empirista ni racionalista.....	32
4.3.	Característiques dels judicis a priori.	34
4.4.	Els judicis a priori com a base del coneixement.	35
5.	<i>UNA NOVA DISTINCIÓ: SINTÈTIC-ANALÍTIC</i>	41
5.1.	Judicis explicatius i extensius.....	41
5.2.	Un pas més: judicis SINTÈTICS a priori per a les ciències.....	43
5.3.	D'on sorgeixen els judicis sintètics a priori? La incògnita X.....	46

5.4. A la metafísica també li calen aquest judicis si vol ser ciència. ¡Error! Marcador no

<i>6. LES FACULTATS COGNOSCITIVES EN KANT.....</i>	<i>51</i>
6.1. De les dues facultats tradicionals passem a tres.....	51
6.2. La sensibilitat i les intuïcions pures a priori.....	52
6.3. L'enteniment i les categories.....	54
6.4. La raó i les idees	57
6.5. La distinció fenomen-noümen.	62
<i>7. EL GIR COPERNICÀ COM A REVOLUCIÓ A LA METAFÍSICA.....</i>	<i>66</i>
7.1. La inversió dels papers entre subjecte i objecte.	66
7.2. Quan l'objecte es regeix per la sensibilitat i l'enteniment.	69
7.3. I què passa amb la metafísica que no s'ocupa de fenòmens?	71
<i>8. LA CRÍTICA TRANSCENDENTAL A LA METAFÍSICA</i>	<i>72</i>
8.1. La necessitat d'una crítica de la raó com a ciència particular. ..	72
8.2. Filosofia i idealisme transcendentat	73
8.3. La utilitat negativa de la Crítica.....	75
8.4. De l'ús negatiu a l'ús positiu de la Crítica. Una porta que s'obri.	78
8.5. La distinció conèixer-pensar.....	79
8.6. La tasca crítica front al dogmatisme.....	84
8.7. La crítica com arquitectònica.....	86
<i>PREGUNTES SOBRE ELS TEXTOS DE KANT.</i>	<i>89</i>
<i>BIBLIOGRAFIA.....</i>	<i>93</i>

1. CONTEXT HISTÒRIC

Kant (1724-1804) comença a desenvolupar la part més important de la seua filosofia als darrers anys de la seua vida -a partir de 1781, quan ja tenia cinquanta-set anys-, és a dir, a les darreries del segle XVIII. Aquest segle, que ha estat batejat com el *Segle de les Llums*, és principalment important per a la nostra història, per haver-se produït a Europa -França, Anglaterra i Alemanya principalment- un moviment intel·lectual (cultural, científic, polític, social, filosòfic...) sense precedents: la **Il·lustració**. És enganyós parlar en general de la *Il·lustració* com si aquesta fos un moviment organitzat i unitari; tot el contrari, aquest *corrent de pensament*, per qualificar-la d'alguna forma, va tenir les seues *característiques* diferents i diferenciades dependent del país a que ens referim;

així doncs, caldria parlar d'una *il·lustració anglesa*, d'una *il·lustració francesa* i d'una *il·lustració alemanya*. No obstant això, pel que a nosaltres respecta anem a considerar-la com un moviment unitari, ja que les característiques que anem a destacar, en tant que són els punts més bàsics i comuns de la *Il·lustració*, són compartides per les diferents *il·lustracions nacionals*.

La *Il·lustració*, però, no és un fet històric que aparega de sobte, sinó que com és natural té una sèrie de **precedents** que li van preparant el camí, tal com pot ser el **Renaixement** (S. XV), la **Reforma Luterana** (S: XVI), i el triomf del **racionalisme** (Descartes, S. XVII).

Així doncs, caldria que abans d'aprofundir en les disquisicions filosòfiques de Kant coneguérem una mica més quin

és el context on es desenvolupa la seua filosofia, i quins són aquells fets més rellevants que ens poden ajudar a entendre la seua obra i el seu pensament.

1.1. *El context científic.*

Pel que fa a la vessant científica, o del coneixement de la naturalesa, en aquesta època es dona un gran desenvolupament del coneixement matemàtic de la naturalesa i es produeix una gran eclosió de la ciència natural. És per això que aquest segle XVIII és considerat com a decisiu en les ciències, ja que és el segle on es consolida i s'instaura com a paradigma científic la **teoria de la gravitació que Newton** havia publicat en **1687**, que significa, a més d'un gran descobriment, la confirmació definitiva del la **inducció** i de l'**observació** com a la base de la ciència, ciència que necessita també d'un mètode hipoteticodeductiu com a mètode propi de raonament. El mètode esdevé doncs factor determinant a l'hora de l'avanç científic, en ba-

sar-se en una observació directa i detallada del fenomen, i sobretot aquest és la mostra del gran èxit de l'aplicació de les matemàtiques a l'estudi de l'univers.

En aquest segle fa per tant aparició una nova forma de coneixement, ja totalment separada de l'especulació filosòfica, i que començava a donar grans resultats. En definitiva, en la ciència es produeix una síntesi dels aspectes més rellevants de les dues concepcions anteriors filosòfiques: l'**empirisme** i el **racionalisme**. (De fet, l'intent de Kant serà fer el mateix en l'àmbit de la filosofia). Aquestes dues concepcions, que havien estat en pugna entre elles al segle passat com a concepcions oposades del fet epistemològic, no obstant, tenien una mateixa base que, a partir del triomf d'aquest **mètode hipoteticodeductiu**, queda ratificada: les dues, volien demostrar i fonamentar la possibilitat d'un coneixement de la natura que partia i s'originava exclusivament en les facultats humanes (bé les sensibles o les

intel·ligibles). I és que de cap manera aquest coneixement depenia, com en els temps anteriors, de la Revelació, de la intervenció divina, del dogma o de les Sagrades Escriptures. L'èxit doncs de la teoria de Newton representa en definitiva l'èxit de la raó humana com a facultat capacitada per a conèixer i explicar la naturalesa.

1.2. *El context sociopolític.*

Per un altra part, en aquesta època també es viu amb entusiasme i efervescència els esdeveniments politicsocials. Es viu i es veu a la Il·lustració com un canvi d'idees que promet encara més avanços, més novetats. Tots els principis que regien abans són qüestionats i revisats. Pensem, per exemple, que en aquest segle es produeix la **REVOLUCIÓ FRANCESA**, amb l'enderrocament de l'Antic Règim (l'*Ancien Regim*), és a dir la Monarquia Absoluta, que significa un canvi radical en la forma d'entendre la política i la societat en general. La Revolució France-

sa podríem entendre-la com a l'esdeveniment històric principal de la Il·lustració, i en ella es dona un canvi important en el pensament polític i social de l'època: és passa de concebre a l'individu dintre de la societat com un **súbdit** –és a dir com aquell que està a les ordres d'un poder superior– a ésser **ciutadà** –aquell que té uns drets i deures amb igualtats de condicions amb tothom–. En altres paraules, fa aparició al camp del pensament polític i social la nova concepció del fet que és al poble on rau la sobirania.

Un paper important en la denúncia de les desigualtats entre els homes que la Il·lustració realitzà, fou el que desenvolupà **Rousseau**, que influí notablement en el projecte de Kant. De fet ell batejà a Rousseau com el *Newton de les ciències morals*.

A partir d'ací es comença per tant a concebre a l'individu, a l'home, com l'**agent**, com el **constructor** d'una societat basada en principis racionals (justícia, igualtat, llibertat...); es

creu per tant que la persona pot conscientment elegir els seus fins i treballar per aconseguir-los.

1.3. *La Il·lustració, de nou la metàfora lumínica.*

És interessant anar a la paraula en alemany, per entendre millor el seu significat. Il·lustració en alemany és **Aufklärung**, i és una paraula composta per una arrel *-klärung-* i per un sufix *-auf-*. *Klärung*, significa literalment clarificació, i bé de *Klar*, que és la paraula que significa, claredat, transparència, intel·ligibilitat; per un altra part *auf* és la preposició *sobre*, *en*, o l'expressió *damunt de*.

En definitiva, la traducció literal d'*Aufklärung*, seria equivalent a "**aclarir**", és dir, fer clara, nítida, transparent una cosa, en posar llum sobre quelcom. De fet el mateix es pot observar en el terme anglés "*enlightenment*" o el terme francès "*Lumière*", tots dos relacionats amb la metàfora lumínica. És, més bé en català i en castellà, on el mot per designar aquest moviment ha adoptat

el sentit menys lumínic i més gràfic d'*Il·lustració*.

El ben cert doncs és que els Il·lustrats, entenien que allò que heretaven del passat eren coses poc nítides, poc clares, i la seua tasca era il·lustrar-les, aclarir-les. El pensament, és a dir, la raó, és allò que ens alliberarà de tots aquests obstacles, i ens deslliurarà de tota autoritat. Això mateix és el que es pretén amb la publicació de l'**Enciclopèdia** (1751-1771) de **Diderot** i **D'Alembert**, que tenia com a objectiu no sols recopilar i sistematitzar els sabers existents, sinó sobretot donar-los a conèixer i posar-los al servei de tot-hom i així construir una societat humana més lliure, més racional i més autònoma. En definitiva el seu objectiu era il·luminar el coneixement i la praxi humana que havien estat enfosquits pel dogmatisme.

El segle XVIII hereta doncs aquella actitud de desconfiança envers el passat que Descartes havia posat ja com a base de la filosofia moderna. Ara bé, en

Descartes aquesta actitud no és tant general com en la Il·lustració, ja que el pensador francès sols desconfia del passat en l'esfera del coneixement, mentre que en política, moral, religió mostra més bé una mena de **conservadorisme**. Això, però, anirà canviant al llarg del segle XVIII.

1.4. De la raó cartesiana a la raó il·lustrada passant per la il·lustració empirista.

La Il·lustració pretén introduir i instaurar un nou estil de pensar i concebre les coses, a través d'eixa nova llum, de la **RAÓ**, que ara veurà ampliat el seu camp d'acció. La **metàfora lumínica** que havien posat en circulació Parmènides i Plató, i que havia heretat Descartes, esdevenia central en aquest moviment intel·lectual, tant que fins i tot li donava nom: **Il·lustració**. Com indica, Cassirer, filòsof estudios de la Il·lustració, si hi ha una paraula que resumeix les creences i cosmovisions de l'època és precisament la de raó: l'època de la Il·lustració, és el

temps de la Raó, a la qual fins i tot la Revolució Francesa acabà convertint-la en deessa.

Cal pensar, a més, que aquest plantejament era relativament innovador. Pensem que feia pocs segles s'estava en una Edat Mitjana, on no és que la raó no és coneguda, no, el que passava és que aquesta estava totalment supeditada i al servei de la fe i de la religió que operaven no a través de la crítica i de la reflexió, sinó principalment a través dels dogmes i la imposició. La Il·lustració trenca definitivament la limitació que l'autoritat religioso-política i la Revelació havien imposat a la societat Medieval.

No obstant això, la raó de la qual parlem ací, no és de la qual parlaven els racionalistes, una raó totalment aïllada del món dels sentits. Tot el contrari, **aquesta raó manté ara una estreta relació amb els sentits, aquests són la font de tot coneixement**. De fet, no podem confondre de cap manera la raó de la qual parla Descartes amb la raó defensada pels il·lustrats,

ja que en tant que el racionalisme cartesià propugna una raó que és el principi absolut de tot coneixement, una raó que està per sobre de tot -i en especial dels sentits-, la raó dels il·lustrats és concebuda des de la crítica implacable que l'empirisme, o si volem dir l'il·luminisme anglès - especialment **Locke** - li realitza.

Així doncs, la raó il·lustrada no és un principi ni una "substància", sinó més bé és una **facultat**, una *força* que va des dels fets (sensacions) fins els principis. En aquest segle és busca, com ja hem dit, la **síntesi** de les dues concepcions filosòfiques anteriors (**empirisme versus racionalisme**). Més bé, realitzant una crítica històrica, es vol mostrar com cadascú dels dos ha fracassat, i que hom no pot unilateralment prendre part a favor ni dels sentits, ni de la raó abstracta.

No es concep la raó, com ho fan els racionalistes anteriors, com una regla que capta i expressa les lleis i els fenòmens

amb anterioritat a les sensacions i l'observació, sinó que més bé es mostrarà la relació íntima entre raó i sensació.

I encara més; donat que l'espill en què es miren els il·lustrats és la ciència, aquesta raó no va a ser sols una raó abstracta dirigida sols al coneixement teòric de la natura. Més bé tot el contrari, aquesta facultat de la raó va a ser una raó eminentment pràctica, adreçada a dominar i encaminar tan la natura com a medi físic, com la naturalesa humana, tant personal com social, *naturalesa* fins ara guiada per la religió. En definitiva, és una **raó més humana i menys abstracta** que la del segle anterior.

S'intenta per tant seguir el model de les ciències naturals -les primeres que s'havien basat en la raó-, model que tan bons resultats li havia donat. Ara calia aplicar-lo a tot els camps -la política, la filosofia, la societat, l'ètica...-. Tot havia d'estar analitzat i discutit pel tribunal de la raó; des dels principis de les ci-

ències, fins els fonaments de la Religió o de la pròpia Societat.

La Reforma havia ajudat a açò, especialment en el centre d'Europa, en deixar interpretar els llibres sagrats a través de la raó, fent desaparèixer gran part dels dogmes que impedièren una evolució. Allí on la reforma havia entrat, la Il·lustració trobava, com dirà Kant, una comunitat de prínceps, funcionaris, sacerdots... més disposats a tal tasca reflexiva que l'afavorien i animàvem.

La Il·lustració, resumint el que hem dit, es pot caracteritzar com una aposta per la raó com a facultat de **coneixement** i d'**acció**. Però conjuntament a aquesta defensa de la raó, aquesta també es caracteritza per l'aparició d'una **forta consciència de progrés**: la humanitat ha de deixar els residus del passat, i avançar cap a un futur que serà millor. Apareix doncs una consciència de novetat; s'està a l'Edat Moderna. Així, tal i com indica el filòsof Foucault, els Il·lustrats -o més bé Kant-,

parlaven de la seua pròpia època, com una època nova, que no repetia esquemes passats, sinó que els trencava, que introduïa novetats. De fet, cal dir que el propi mot d'Il·lustració, va ser posat per ells mateixos -i no després pels historiadors-, i a més conscientment i amb una finalitat. És més, ells sabien que açò era la primera vegada que es feia, que era la primera vegada que una època es posava nom a si mateixa, que una època s'*autopensava*.

I tot açò era possible perquè havia pres protagonisme aqueix nou instrument, la raó, destacat ja, en inaugurar l'Època Moderna, per Descartes.

En definitiva, i per concloure, podríem resumir les característiques principals de la raó il·lustrada, d'allò que constitueix la columna vertebral de tot el segle XVIII, dient d'aquesta que:

- És portadora d'una nova cultura, basada en principis

de validesa universal que abasta totes les nacions.

- És invariable, és la mateixa per a tots els subjectes pensants, per a totes les èpoques...
- És autònoma, no depèn d'altres instàncies (sentiments, sensacions...).
- Té una força irresistible que es desplega i va desenvolupant-se irresistiblement. (Idea de progrés).
- És el futur el que és esperançador. El que hem de fer és revisar i aclarir tot el passat i pensar en el que vindrà.

1.5. *L'article de Kant "Què és Il·lustració?"*

En aquest article Kant planteja i exposa directament el que ací veníem indicant. El primer que ell fa en aquest article és donar una definició del que és la Il·lustració. Per a ell l'individu ha viscut fins el moment **tutelat per altres**, és a dir, no fent ús de la facultat que té de pensar i

decidir lliurement per si mateix. Fins ara, sempre hi havia algú **-tutor-** que ha pensat per nosaltres, que ha decidit per nosaltres.

Açò, no és però, allò que ens correspon com a persones. A nosaltres ens és inherent la capacitat de raonar, de pensar –a diferència per exemple dels animals–:

“La peresa i la covardia són les causes de per què una part tan gran dels éssers humans – malgrat que la natura els declara ja fa molt de temps lliures de direcció aliena (naturaliter maiorennnes)-, romanen de bon grat menors d'edat per tota la vida, i de per què a altres els és tan fàcil erigir-se en llurs tutors.”

Nosaltres som, per tan, un animal que la naturalesa ha constituït com a animals **pensants**, com a sers **autònoms**, capaços de **construir** la nostra pròpia vida dia a dia. Nogensmenys, açò és precisament el que no fem, el que ens resulta costós. És més fàcil que algú ho faça per nosaltres (**peresa**). Però

si algú decideix per nosaltres, sobretot ens deslliura de tota culpa; si ens va mal, la culpa, **la responsabilitat, és dels altres**, mai nostra (**covardia**): “és tan còmode ser menor d’edat.” De fet aquesta minoria d’edat, que nosaltres hem acceptat tan gustosament, la portem arrossegant durant segles, i ha esdevingut quasi consubstancial amb nosaltres, format, com indica una **segona naturalesa**.

Ningú pot negar que aquest raonament ens recorda en gran manera, altra volta, el que hem vist en Plató i el seu mite de la caverna. El presoner d’aquesta, que tan gustosament viu la seua esclavitud, no ha fet més que adoptar una segona naturalesa, aqueixa naturalesa ignorant, que no seria altra cosa que aqueixa minoria d’edat kantiana. Però si existeix una segona naturalesa és perquè existeix una primera, i aquesta per a Kant és de ser **majors d’edat**. La natura ens ha dotat de raó, el que passa és que nosaltres hem decidit -o han decidit per nosal-

tres- no fer ús d’ella. Cal doncs recuperar i posar en valor aquesta primera i autèntica naturalesa. I això és il·lustrar.

El problema de la societat, el problema de l’individu, no és que no puga pensar per si mateix; la societat i la historia han estat les que són. no perquè nosaltres no tinguem la capacitat de millorar-les, sinó més bé perquè no hem volgut fer-ho; o perquè no ens hem atrevit. La Il·lustració consisteix precisament en donar aquest pas, en alliberar-se d’aquesta incapacitat, d’aquesta minoria, de la qual els **únics culpables som nosaltres: SAPERE AUDE**. Kant en diu que hem de saber (**sapere**), però més important que açò és saber que la saviesa sols vindrà si ens atrevim (**aude**). La Il·lustració comporta, doncs, aquesta voluntat, aquest moment ètic de voluntat; en definitiva Kant ens diu:

“¡Tingues coratge de servir-te del teu propi enteniment!”

És doncs l'enteniment, la raó –la de cadascú–, la que ha de servir-nos de guia personal. **Cadascú, a través de la raó, ha de pensar per si mateix.** La raó esdevé central en la Il·lustració, i en general en tota la Modernitat.

En definitiva, podem afirmar que l'individu, cadascú de nosaltres, és el destinatari últim de la reflexió kantiana; és per això l'individu qui deu assumir-la, i amb aquesta voluntat i atreviment que esmentaven, esdevenir ell agent de transformació de la societat. Aquest article mateix, no és més que l'aportació personal de Kant a aquest procés d'il·lustració, i l'intent d'accelerar tal procés.

En definitiva, l'època de la il·lustració, és doncs l'època de la raó, i sobretot l'època de la crítica ja que el que fem és a través de la nostra facultat qüestionar –**criticar**– els principis que fins ara ens han guiat. No és d'estranyar doncs que els principals obres de Kant comencen per la paraula "Crítica".

2. KANT I LA SEU OBRA.

2.1. *Les etapes de l'obra de Kant.*

Tradicionalment se sol dividir l'obra de Kant en **tres** períodes diferents:

- Al primer, que abasta **fins l'any 1760**, les seues obres tenen un marcat interès per les qüestions de les ciències naturals, obres en les quals, aborda entre d'altres temes reflexions i estudis sobre astronomia, història natural, terratrèmols, meteorologia... És el que s'anomena **període inicial**.
- Les del segon període (**1760-1781**), són obres ja clarament filosòfiques, i en gran part prefiguren i avancen els temes i problemes de la seua darrera etapa, que és la que nosaltres treballarem; aquesta etapa és coneguda com el **període**

precrític. En general podem dir que en aquest període es manifesta ja una preocupació per la **metafísica** com a problema i la possibilitat d'aplicar, d'alguna forma, el mètode de les ciències naturals en aquesta disciplina. En definitiva, en aquest període Kant descobreix ja la necessitat, que després esdevé el motiu central en la *Crítica de la Raó Pura*, de realitzar una *revolució en la metafísica* semblant a la que significa l'aparició en la física el mecanicisme newtonià.

L'obra més important d'aquest període és la ***Dissertatio De mundi sensibilis atque intelligibilis formas et principiis*** (De la forma i els principis del món sensible i intel·ligible, 1770), considerada com

una mena d'**esbós** de la seua obra més important la *Crítica de la Raó Pura*.

- L'últim i darrer període comença en l'any **1781** que fou l'any de la publicació de la primera de les tres Crítiques, la ***Crítica de la Raó Pura***. Aquest període, i aquesta obra, van a ser doncs aquells sobre els que anem a fixar la nostra atenció. Les tres obres centrals d'aquest període, i per tant en realitat de tot el seu corpus, són la *Crítica de la Raó Pura*, la *Crítica de la Raó Pràctica*, i la *Crítica del Judici*. Aquestes no sols tenen un títol en part semblant, sinó que mantenen també entre elles, a nivell teòric, una interrelació tal que les converteix en l'eix vertebral de la seua filosofia i de la resta d'obres d'aquest període; és per això que no és d'estranyar que aquest darrer període, el principal de Kant, és sovint esmentat com el **període crític**

2.2. *La Raó com a centre de la seua reflexió.*

Del que acabem de veure podem deduir de seguida una cosa: el concepte de raó és doncs el central en Kant i especialment en aquest període, tal com els títols de les seues obres ja ens indiquen. La "fe" en aquesta era el motor de tota la Il·lustració, ja que la crida a fer ús de la raó, com hem vist, era la crida a realitzar la crítica de tot el que hem heretat del passat. Per això, el primer que calia fer, si es volia ésser veritablement il·lustrat, era **criticar la pròpia raó**. La raó esdevindria poc il·lustrada si ella, que tot ho vol analitzar i examinar, no s'apliqués a si mateix la seua pròpia "*medicina*". I és això el que va a fer la il·lustració alemanya especialment -molt més que l'anglesa o francesa- i en especial el que va fer primer el mestre de Kant, Wolff, i ell mateix.

És per això que l'obra que nosaltres anem a estudiar - evidentment sols una mínima part d'ella -, és la *Crítica de la Raó Pura*, per què en ella el que es fa

és precisament això, analitzar, revisar, jutjar a la raó. De fet no cal perdre de vista el sentit etimològic del nostre concepte de "crítica" el qual deriva del terme grec *krínein* que significa analitzar, discernir, jutjar. Fer una crítica és sotmetre alguna cosa a la decisió d'un jutge. Kant ens proposa criticar la pròpia raó, amb la peculiaritat que jutjador i jutjat coincideixen.

2.3. Els tres interrogants que la raó ha de respondre.

En l'obra que anem a analitzar, *Crítica de la Raó Pura* -endavant *Crítica*-, Kant planteja que, al capdavant, la filosofia es redueix als tres interessos de la raó, interessos que es poden concretar en les tres preguntes següents:

- 1) Què puc saber?
- 2) Què he de fer?
- 3) Què puc esperar?

En una obra seua posterior titulada *Lògica*, afegiria una quarta pregunta que per a ell englobaria les tres anteriors:

4) Què és l'home.

I explicarà que:

"A la primera cuestión responde la metafísica, a la segunda la moral, a la tercera la religión, a la cuarta la antropología. Pero en el fondo, se podría reducir todo a la antropología, porque las tres primeras cuestiones llevan a la última."

La *Crítica* no és doncs més que la resposta que elabora Kant per a respondre a la primera pregunta: ***què puc saber?***

La raó, tal com ja hem apuntat, no és pròpiament la raó de la qual parla la tradició, sinó que ell la concebrà de forma diferent, tal com veurem. Ara però, cal destacar que aquesta facultat de la qual parlem, la raó, no sols serveix com a font de coneixement teòric, per a conèixer el món (primera pregunta), sinó que també serveix per a guiar la nostra vida des del punt de vista ètic, és a dir, com a font de coneixement *pràctic* (segona pregunta); i fins i tot també servirà per a dipositar les esperances en

un futur millor (tercera pregunta).

Dit d'altra manera, la raó respondrà a la pregunta què he de fer, la raó resoldrà doncs els problemes morals, històrics i religiosos, ja que l'individu il·lustrat, no és sols un individu que coneix o observa la naturalesa, sinó sobre tot és un individu que viu en una societat, amb altres individus amb el quals ha de relacionar-se.

Ens trobem doncs principalment front a dos camps diferents de la raó pura, ja que a nosaltres ens interessaran les dues primers preguntes i deixarem de banda la tercera, i fins i tot la quarta. Els camps doncs que a nosaltres ens interessin, perquè un acaba on comença l'altre són:

- L'àmbit de la **raó pura especulativa**, -o *raó tèorica*- que és la que ens ajuda a conèixer el món; estem doncs en el camp del coneixement, de la **necessitat**.

- L'àmbit de la **raó pura pràctica** -o *raó pràctica*-, que ens indica com hem d'actuar; ens situem en el camp de l'ètica. Ací la raó el que fa és ordenar i guiar la nostra conducta en el camp de la **llibertat**. Kant defineix explícitament a la *Crítica* el concepte de *pràctic* com "*tot allò que és possible mitjançant la llibertat*".

Cal advertir que encara que en els dos àmbits parlem de la raó, les característiques de cadascun són totalment diferents: el **món sensible**, és a dir el del coneixement, és el món de la **necessitat** i que podem copsar a partir de la sensibilitat, dels **sentits**; el món del **deure**, el de l'ètica, està caracteritzat per la **llibertat**, llibertat que ens obliga a actuar a través d'una **consciència moral**. De la mateixa forma que la raó tèorica ordena el món, és a dir, ens indica les lleis de la naturalesa, la raó pràctica ens mostra també l'ordre racional de la nostra con-

ducta, o dit d'altra manera, ens indica també les lleis morals que han de governar la nostra acció (lleis que Kant anomena **imperatius**). En definitiva, depenent del tipus d'objecte, o millor dit del tipus d'interés, la raó funciona d'una forma o altra; es pot, i es deu, parlar i diferenciar doncs entre l'ús teòric especulatiu i l'ús pràctic de la raó.

Remarcar, però, que estem parlant de dos **usos** de la Raó, no de dues *raons separades* (Kant ho diu explícitament al pròleg de la seua obra *Fonamentació de la Metafísica dels costums*). Així, tot i que sovint utilitzarem les expressions *raó teòrica* i *raó pràctica*, no ens referim a dues facultats diferents sinó a dos àmbits diferents als que s'adreça la raó pura, i en els que aquesta única facultat, com veurem **(B X)**¹, aborda els objectes

✎ *nota*

¹ La forma canònica de citar la *Crítica de la Raó Pura* és citant la pàgina de l'edició original. Com que té dues edicions diferents s'utilitza la lletra A per fer referència a la primera i B per a la segona. B X, indica que es troba en la pàgina X -corresponent al Pròleg de la segona edició. Als pròlegs la numeració es fa en números romans. A la resta en aràbics.

de manera diferent. Malgrat tot, i al propi títol de l'obra que anem a analitzar ja passa, sovint el propi Kant i els pensadors posterior utilitzem el terme "*raó pura*" sols com a sinònim de "*raó teòrica*", tot i que pròpiament la "*raó pura*" inclou tant a la teòrica com a la pràctica.

Siga com siga el ben cert és que l'autor alemany repeteix en les seues tres obres principals, la paraula *crítica*. Amb això, com a bon il·lustrat, no pretén altra cosa que posar a prova tot el saber que es té, tant el teòric, com el pràctic, d'ací que puguem parlar del *criticisme kantian*, el qual pretén esbrinar quina és la font de validesa i de certesa tant en els coneixements naturals i científics, com en els morals.

Nosaltres però, malgrat que reconeixem la **primacia** o major importància de l'ús **pràctic de la raó**, ens fixarem principalment en l'ús especulatiu, i reflexionarem sobre la raó pura, o dit d'altra manera, abordarem la teoria epistemològica, la teoria del coneixement.

3. KANT I EL PROBLEMA DE LA METAFÍSICA.

3.1. *El descrèdit de la filosofia.*

Com dèiem abans, la pregunta a la qual respon l'obra que nosaltres anem a treballar, és la pregunta **què puc conèixer**. El que fa Kant en aquesta *Crítica* és analitzar el fet del coneixement científic i la resta de coneixements. Cal tenir molt clar doncs quin és l'objecte que ell analitza. Kant no pretén conèixer o analitzar nous camps o objectes d'estudi, sinó que, en tant que realitza una epistemologia, el seu objectiu principal és analitzar la facultat o instrument amb què coneixem. El seu treball és per tant reflexiu, és a dir, vol **conèixer com coneixem**. I per què aquest interès? Per què es planteja açò?

Doncs el perquè es realitza aquesta pregunta, i perquè cal analitzar el fet del coneixement, és perquè Kant, que viu en ple

segle XVIII, veu com la ciència - en especial la física- havia triomfat dotant-se d'un nou mètode de treball, mentre que la filosofia continua immersa en un absolut descrèdit.

Com ja hem vist en Plató, des dels seus inicis la filosofia, havia reclamat per a sí el títol de "ciència", d'"*episteme*"; o per dir-ho recordant les paraules de Kant, havia reclamat el nom de *reina de totes les ciències (A VI-II)*. Abans no sols era considerada la forma superior de coneixement, sinó que fins i tot per molts filòsofs, era l'únic coneixement veritable. Per contra la situació contemporània de Kant és la inversa. La ciència natural ha tingut en Newton -i en molts altres abans- el seu màxim exponent, i havia deixat ben clar quin és el coneixement superior; a la filosofia, però, li passava tot el contrari: les **disputes** entre les

diferents escoles eren interminables, **no s'avançava** de coneixement en coneixement, sinó que tot el contrari, en cada moment de la discussió es torna a **replantejar** els anteriors; **tampoc** hi havia una **unitat** ni pel que fa ni als objectes d'estudis ni a la terminologia. Valga com a exemple d'eixa caòtica situació que descriu, les següents expressions que fa servir al *Pròleg a la segona edició* -endavant *Pròleg*:-

“Car la raó s’hi troba contínuament en un cul de sac...”

En la metafísica cal desfer el camí innumbrables vegades

...el seu mètode no ha estat sinó un mer anar a les palpen-tes, i el que és pitjor, entre mers conceptes.” (B XIV-B XV)

Semblantment es manifesta, uns pocs anys abans de la segona edició de la Crítica. a les primeres pàgines de la seua obra *Prolegòmens a tota metafísica futura que vulga presentar-se com a ciència* -endavant *Prolegòmens*:-

“Gairebé sembla ridícul que, mentre totes les altres ciències

progressen sense parar, aquesta, que vol ésser la savi-esa mateixa, l’oracle de la qual tothom consulta, doni voltes sempre al mateix lloc sense donar un pas endavant. Així llurs partidaris s’han ben perdut...”

La metafísica, com indica, no troba el camí de la ciència. Això és el que mou a Kant a investigar. Però la qüestió és per què? Per què els altres coneixements sí, i aquest -que és el més important, el més radical- no? On rau la diferència? Per què precisament les nostres facultats cognoscitives tenen èxit en camps com les matemàtiques i les ciències naturals, i no precisament en el seu propi camp, en el seu propi estudi.?

Per a Kant filosofia i metafísica són quasi sinònims donat que la metafísica "és l'únic que constitueix realment el que podem anomenar filosofia en sentit propi". Realitzar una metafísica és la tasca de la **raó**, facultat que d'ara endavant Kant va a distingir de l'**enteniment**. A diferència de Plató i Descartes, Kant distingirà per primera vegada *raó* i *enteni-*

ment, distinció que perdurarà ja per sempre en l'àmbit filosòfic. La raó s'ocuparà d'un cap diferent al que s'ocuparà l'enteniment. La raó s'ocuparà doncs de la metafísica, l'enteniment ja veurem de què. Però el ben cert és que hem de tenir clar que quan a l'inici del *Pròleg* fa referència als "*coneixements que pertanyen a l'empresa de la raó*" està fent referència als coneixements metafísics.

Per a l'autor de Königsberg la metafísica estava totalment **desacreditada**, ja que tota la resta de coneixements havien progressat i ella no. Aquesta fins el moment no oferia coneixement sinó tan sols una sèrie de presumptes coneixements, sostinguts sense dades ni raons suficients per fer-ho, i que sovint venien a ser una espècie de dogmes de fe metafísics que cada filòsof sostenia. És per això que Kant bateja a tots els grans sistemes metafísics existents fins el moment, i realitzats com veurem sense una necessària reflexió crítica, com a **metafísica dog-**

màtica. Però ell considera que l'existència d'un *coneixement especulatiu*, és a dir de la metafísica, era necessari, encara que com és evident, no tal com s'ha donat fins ara, sinó veritablement com una *ciència* - amb igualtat de condicions que les altres -. Per això, el que va a fer és no començar directament a construir una metafísica, ja que es trobaria amb els mateixos problemes que els seus antecessors, sinó analitzar allò que la farà possible. Kant volia evitar el que li havia passat al gran introductor de la Il·lustració en alemanya i mestre seu, Christian **Wolff**, que havia elaborat un gran i imponent sistema metafísic però sense haver-se parat a revisar pròpiament com funcionava la raó.

Conscient d'aquesta errada en el plantejament, i volent evitar una metafísica totalment desvinculada de la ciència, Kant es deixà guiar també per l'empirisme britànic perquè si bé Kant cal inserir-lo en la tradició il·luminista alemanya, en la tra-

dició de Wolff, ell fa variar el rumb d'aquesta tradició en rebre una important influència de l'empirisme britànic, en especial de Hume. La importància d'aquesta perspectiva que obre Hume per a Kant es veu clarament reflectida en els seus *Prolegòmens* on Kant explica:

“Ho confesso amb franquesa: fou precisament l'advertència de David Hume la que fa molts anys em despertà de l'endormis-cament dogmàtic i la que donà una direcció enterament diferent a les meves investigacions en el camp de la filosofia especulativa.”

Kant analitzarà com cal utilitzar la raó -o l'enteniment- partint i prenent com a model com l'utilitzen la resta de ciència. És a dir, si la resta de disciplines ha aconseguit avançar, el que hem de fer és veure com han fet possible aquest coneixement i per tant aplicar-lo al camp de la filosofia.

3.2. La metafísica com a problema.

La metafísica era concebuda des d'Aristòtil com la part central de la filosofia. De fet, la metafísica era considerada com la filosofia primera, en tant que s'ocupava de les causes primeres de les coses. Per entendre el que és cal acudir a la seua etimologia. Aquesta paraula, d'origen grec, es descompon en dues parts: la paraula grega *meta* que significa més enllà o darrere de, i la paraula *physicá*, que significa física i prové del substantiu *physis*, naturalesa. És a dir, la filosofia és des dels seus orígens, principalment, metafísica, en tant que ella és una explicació superior a la física, una explicació més originària, més radical. O per utilitzar una expressió molt comú en filosofia i que Kant recull a la seua *Crítica*, la metafísica en temps anteriors era considerada la **reina de les ciències (A VIII)**, l'únic coneixement vertader. Com indica algun comentador seu, Kant presenta a la **metafísica** com a **necessària** i com a **impossible** al mateix

temps. *Necessària* perquè no vol renunciar a ella (o com direm després perquè és una *tendència* natural de la raó); i impossible perquè el fets i la història així ho han deixat ben palés.

Però si això es podia afirmar en temps d'Aristòtil, ja no era possible defensar-ho en plena Il·lustració. No li cap doncs a Kant altra possibilitat que intentar crear una nova metafísica; i per fer-ho comença plantejant primerament aquestes dues qüestions:

1. *És possible la metafísica com a ciència?*
2. *Quin és l'objecte d'estudi de la metafísica?*

Nogensmenys, abans de provar a contestar-les hem de ser conscients de la pròpia singularitat de les preguntes. Kant no es realitza aquesta pregunta envers altres disciplines, les quals són ja una realitat, un *factum*. De la resta de les ciències, com la matemàtica o la física, tal i com anem a veure, es pregun-

tarà sols com han arribat a ser possible, no si són possibles. De la resta de ciències no dubtem, però com indica als *Prolegòmens* de la metafísica sí que dubtem:

“Preguntar si és possible una ciència pressuposa que es dubta de la seva realitat.”

Un Kant que toca peus en terra vol iniciar una revisió dels fonaments del que s'havia estat fent fins ara en el camp metafísic. O el que és igual: enceta una tasca crítica. I és que la metafísica, si vol ésser una ciència, ha d'ésser sotmesa al tribunal de la raó. Però, tornem a emfasitzar la paradoxa que abans hem assenyalat: la raó no va a ser en Kant sols qui jutja, sinó també qui és jutjada. Analitzar la metafísica implica que la raó s'autoanalitzi, i indique ella mateixa què és allò que la fa possible. Aquesta autoreferencialitat de la tasca crítica de la raó, la converteix en la tasca més difícil que ella ha de realitzar (A XI-XII).

A la pregunta doncs de qui escriu o qui realitza la *Crítica de la Raó Pura* caldria contestar que, més que Kant, la realitza la pròpia raó. Abans de dur endavant una metafísica la raó ha de realitzar aquest judici a si mateixa per poder conduir a la metafísica pel camí segur i així evitar que vaja, com diu ell "a les palpentes", ja que l'únic resultat que s'obté de tal caminar és la caiguda en l'escepticisme (B VII).

Analitzem doncs les distintes ciències que ja han aconseguit respondre a les dues preguntes que es feia Kant sobre la metafísica, i així poder, *fins on siga possible*, imitar el seu procedir. Sempre, clar, que en la metafísica es donen les mateixes condicions.

Així, podem plantejar, esquemàticament la qüestió així:

Problema inicial	La metafísica, és o no una ciència?
Plantejament del problema	<p>És un fet inqüestionable que existeixen ciències, com per exemple les matemàtiques i la física.</p> <p>Donat que existeixen algunes ciències, <i>com són possibles aquestes?</i></p> <p>Caldrà analitzar els judicis de les matemàtiques i la física per a veure'n les característiques</p> <p>El resultat de l'esmentada anàlisi ens confirma que tots els judicis científics són d'un tipus concret (que Kant anomenarà <i>sintètics a priori</i>)</p>

3.3. *Un examen a la situació de les ciències. La lògica per començar.*

Abans, però, d'entrar a analitzar les matemàtiques i la ciència natural (física) fa primer però una referència a la **lògica**. Aquesta va ser la primera que

seguí el camí segur de la ciència, ja en temps d'Aristòtil; però aquesta, com a contrapartida, no ha evolucionat des d'ençà. Però, per què trobà ella tal camí tan aviat? Doncs pel seu objecte d'estudi:

“...perquè és una ciència que presenta amb detall i que prova de forma estricta únicament les regles formals de tot pensar...”
(B VIII-IX)

La lògica és una ciència en la qual l'enteniment -que recordem que és distint de la raó- l'únic que estudia són les regles del seu funcionament, és a dir, estudia les regles que el regeixen, que regeixen el pensament. En aquesta *ciència*, en tant que l'enteniment s'estudia a si mateix, no depèn de cap objecte i contingut extern, i per tan fa més fàcil la seua tasca:

“... en ella, per consegüent, l'enteniment no s'ha d'ocupar sinó de si mateix i de la seua forma. Molt més difícil per a la raó hauria de ser, naturalment, agafar la segura drecera de la ciència, perquè s'ha d'ocupar no solament d'ella mateixa sinó també d'objectes.” (B IX)

Per tant, la lògica va per camí segur perquè l'enteniment no tracta cap objecte extern, però com acabem de llegir, a la raó -que és la facultat que actua en la metafísica- no li passa el ma-

teix en tant que ella sí ha d'ocupar-se d'objectes, no d'objectes físics, però sí d'altre tipus. No és doncs un bon exemple.

La lògica, que semblava que ens podria orientar, no va a fer-ho. Es dona en ella una certa ambigüïtat, ja que si bé a la lògica abans l'hem qualificada com a ciència, Kant matisa i indica que aquesta més que ciència, en sentit estricte, és un **vestíbul**, és una **ciència propedèutica**, preparatòria de la resta de ciències. Proporciona a la resta de ciències les regles que han de fer servir per a argumentar, per a analitzar lògicament els seus objectes particular d'estudi. Eixa divisió de treball -la lògica proporciona l'instrumental, i la resta de ciències l'utilitzen- no es donara en la metafísica.

3.4. Ciències i revolució.

Deixem a la metafísica i preguntem-nos per la resta de ciències, en concret per les matemàtiques i les ciències naturals.

Abans d'ocupar-nos detalladament d'elles indicar que en ambdues Kant va a destacar dues coses. La primera que no sempre han estat ciència, sinó que durant un període la seua història no ho han estat. La segona és que han arribat a ser ciència quan al seu si s'ha produït una **revolució**. Kant per tant apunta cap a la necessitat, si és possible, de dur aquesta revolució en la metafísica.

I a què pot estar fent referència? Per tal d'entendre a què està apuntat agafem el que diu sobre la *revolució* al camp de la matemàtica. Assenyala a Tales de Milet com el causant de tal revolució en les matemàtiques, en tant que "*inventor*" de les demostracions geomètriques, donat que el seu teorema no és vàlid sols per al triangle concret que dibuixem al fer l'explicació, sinó que, en tant que demostració és "universal" i vàlid per a qualsevol triangle. Tales no s'atura en la vessant sensible de la ciència, sinó que es basa en la vessant intel·ligible o conceptual

d'aquesta. Per entendre en què consisteix aquesta revolució cal però que abandonem momentàniament les matemàtiques i expliquem la distinció que ens farà falta per respondre a les preguntes anteriors, la distinció entre ***a priori*** i ***a posteriori***.

4. ELS JUDICIS A PRIORI / A POSTERIORI / EL SEU PAPER EN LES CIÈNCIES.

4.1. *El judicis segons la relació amb l'experiència.*

Kant, recordem, va a comparar la metafísica amb les matemàtiques i les ciències naturals. Totes tres diuen ser coneixement o ciència. Però no es troben les tres en una situació equivalent, ja que sols les dues darreres són reconegudes per tothom com a ciències. Caldria, primer, que nosaltres tinguéssim clar el que significa que aquestes dues siguin ciències, i sobretot que esbrinàrem com són possibles com a tal. I això, passa, per esbrinar quins són els judicis que elles solen fer servir, perquè possiblement, indica Kant, aquesta siga una de les tasques principals a emprendre.

Per donar una definició breu i senzilla del que és una ciència, podríem dir que una ci-

ència seria un conjunt d'enunciats o judicis, estructurats en un sistema sobre un camp o objecte d'investigació.

El concepte **judici** cal tenir-lo clar, ja que va a ser la base sobre la qual anem a construir tota la filosofia kantiana. Un judici és un enunciat realitzat en el qual s'afirma o nega la **relació** entre dos conceptes un dels quals actua com a **subjecte** i l'altre com a **predicat**.

Anem a veure, però, que els judicis que conformen les ciències, no són de qualsevol tipus, sinó que corresponen a una tipologia concreta. Però, com podem classificar els judicis? Les ciències s'expressen a través de judicis, d'ací que Kant utilitze com a via de treball l'estudi dels tipus de judicis de les ciències, ja que aquests són els que els proporcionen certesa i aplicar-

los, si és possible, a la metafísica.

Els tipus de judicis que s'utilitzen a les ciències, els po-

driem classificar, en primera instància depenent de la seua relació amb l'experiència:

A priori	És el judici la formació o origen del qual és - lògicament- independent de l'experiència: <i>“D'ara endavant, doncs, per coneixements a priori entendrem no aquells que s'esdevenen independentment d'aquesta experiència o d'aquella altra, sinó els coneixements absolutament independent de tota experiència.” (B 2-3).</i>
Exemples:	Un triangle té tres angles. $2+2=4$ Tot fadrí és un no casat.
A posteriori	És aquell judici -o aquell coneixement- que té el seu origen en l'experiència, és a dir el que depèn lògicament de l'experiència. És l'experiència qui el fa vertader o fals: <i>“A aquests –diu Kant referint-se als coneixements a priori– s'hi oposen els coneixements empírics o coneixements que o són possibles més que a posteriori, ço és, per experiència.”(B 3)</i>
Exemples	Aquesta taula és verda. Pere és fadrí. El cos humà és més gran que el d'una formiga. El got és de plàstic.

La primera cosa que cal tenir clar per entendre aquests dos conceptes és que Kant fa servir dos conceptes que ja venien utilitzant-se per a parlar dels tipus de judici, però els transforma donant-los un sentit propi. *A priori* i *a posterior* signifiquen literalment *abans de* i *després de*, i en concret *abans de* i

després de l'experiència. O dit d'altra, era l'aspecte temporal allò que marcava la diferència. Si sabíem amb anterioritat al fet del qual parlava el judici si aquest era vertader era *a priori*, Si calia esperar-se a que passés el fet per a saber si era vertader o no, llavors era *a posterior*.

Però és important adonar-se que el terme que hem utilitzat al quadre sinòptic, i que hem destacat, és el d'**independent**, i no "anterior" a l'experiència. És per això que no ens podem deixar guiar pel sentit semàntic de la paraula *a priori*, i pensar que per a Kant significa literalment anterior. L'anterioritat dels judicis *a priori* de la qual parla Kant és sempre **lògica**, però no necessàriament **temporal**.

Cal tenir doncs ben clara aquesta distinció, ja que tot i que, per resultats anteriors jo puga saber el resultat d'una experiència abans que passe "*a priori*", no per això és lògicament independent de l'experiència, no per això és *a priori* per a Kant. Si jo tinc un got de cristall a la mà, jo sé que si el deixo caure a terra es trencarà, i açò ho sé *abans* de deixar-lo caure, és a dir, és independentment de l'experiència de trencar aqueix got en concret. És per tant *a priori*? No, perquè atenent al que diu Kant, és independent d'**una experiència concreta**, la de deixar caure ara

aquest got, **però no de tota experiència**, ja que, per què sé que es trenca? Perquè ho he esbrinat per experiències anteriors. Si visquérem en un món on el cristall fos irrompible, no podríem dir que el got de cristall es trenca en caure, ja que aquest judici és *a posteriori*, és a dir depèn de l'experiència, i l'experiència en aquest cas em diria que no es trenca. Semblantment passa amb el judici sobre la grandària del cos de les formigues; és evident que per nosaltres aquest judici sempre el considerarem vertader ja que no podem concebre el cas contrari. Però no obstant aquest judici, a diferència del dels *a priori*. sí que pot ser falsejat, almenys com a possibilitat (i si no, que els ho diguen als guionistes de Hollywood).

Però per contra, $2 + 2$ serien 4, encara que en el món no existiren els números (si no existiren, no ho sabríem encara que açò fos així). Així com un triangle tindrà sempre tres angles en qualsevol món possible, ja que d'altra manera no seria un tri-

angle. És a dir, aquests judicis afirmatius són independents de l'experiència, i per això són a priori, ja que la seua veritat es basa en el **principi de no contradicció**, mentre que en el cas dels a posteriori, la seua veritat depèn sols de l'experiència.

4.2. *Kant, ni empirista ni racionalista.*

Recordem doncs allò que farem servir llargament en Kant: *són judicis a priori els que són independents lògicament, que no temporalment, de l'experiència.*

Però fixem-nos, sembla que el que acabem de dir seria contradictori amb l'afirmació que ell fa en la *Introducció* de la *Crítica* on s'alinea totalment al costat d'empiristes com Locke i Hume:

“No hi ha cap dubte que tot el nostre coneixement comença amb l'experiència...” (B 1)

En Kant els sentits seran el motor del coneixement, sense ells no hi hauria coneixement. Una persona que no tingués el sentit de la vista, del tacte, olfac-

te... per molta ment que tingués, no podria conèixer res.

Què passa doncs amb els judicis a priori, que hem dit que són independents de l'experiència? Al fer la distinció entre priori i a posteriori hem fet referència a l'origen o procedència de l'experiència. Ara parlem, però, del **començament**, que és diferent. I en aquesta aspecte Kant, com dèiem, accepta el punt de partença de l'**empirisme** segons el qual no hi ha cap coneixement que no comence amb l'experiència (els objectes afecten els nostres sentits i a partir d'ací comencen les nostres facultats a treballar). Fins i tot veurem més endavant que *trobarem* en l'experiència coneixements que tot i no ser coneixements que depenguen d'ella, és en ella on el nostre coneixement els "detecta" o troba.

Els empiristes doncs negaven l'existència d'idees o **coneixements innats** (tal com afirmaven els racionalistes). Però Kant no va a defensar la posició empirista que implicava decantar-se del costat dels sentits

menyspreant la raó. Per ell, i tal com veurem més endavant, sols pot ser la raó, tal com defensaven els racionalistes, qui done validesa i universalitat a aqueixos coneixements que reconeixem en l'experiència.

El que Kant explica, superant la falsa dicotomia racionalisme-empirisme, és que l'experiència precedeix sempre **temporalment** al coneixement, sense que això signifiqui que tot depenga **lògicament** de l'experiència. Sols a partir de la informació que ens donen els sentits tenim coneixements, però això no significa que aquest siguin la font, o la fonamentació de tots aquests coneixements, tal com l'empirisme, i especialment Locke, defensava.

De fet, com hem vist, hi ha algun tipus de coneixement que és independent de l'experiència. Es evident que els judicis a priori depenen temporalment de l'experiència d'alguna forma:

"en l'ordre temporal, cap coneixement precedeix a l'experiència" (B 1)

Els formem després de certes experiències i de relacionar-nos amb les coses. Dit d'altra manera Kant: no accepta l'innatisme, no accepta les idees innates, com els empiristes, però això no implica que considere que tot coneixement es fonamenta en l'experiència, com els empiristes. Per això ell no parla d'un coneixement innat, és a dir, d'un coneixement present en l'individu abans que aquest experimente res, sinó d'un "coneixement pur", és a dir, d'un coneixement no fonamentat en ella, tot i que el descobrim en ella, el trobem en ella.

Així, per exemple, el judici "un triangle té tres angles" comença gràcies a l'experiència en la mesura que sols si veiem triangles sensibles sabrem que un triangle té tres angles. Però aquesta *dependència* és sols pel que fa al començament, ja que sols si tenim experiències sensibles ho sabem, però de cap manera és una dependència lògica, ja que aquest judici és independent del món experiencial. En

tot món possible un triangle tindria tres angles, ja que això sols dependrà del fet de que tinga el que després anomenarem, "*intuïcions pures*", és a dir, de que jo siga un ésser espai-temporal. Per això podem assegurar que **cap experiència possible contradiria un judici a priori.**

Tot i això, el problema en Kant serà prou més complex del que s'ha plantejat ací, ja que en la necessitat lògica o no d'un judici no sols intervindrà el que siga *a priori* o *a posteriori* sinó també el que siga *analític* o *sintètic*, distinció que explicarem després. És més, l'afirmació que acabem de fer sobre la *no contradicció* amb l'experiència d'un judici a priori és més que evident en el cas que el judici fos analític, però serà més difícil de justificar en el cas que siga sintètic. Però d'això ja parlarem.

Ara cal que ens ocupem de l'altre tipus de judicis, els *a posteriori*. Fixem-nos en l'exemple que hem postat del got. En eixe cas sí que hi ha una dependència lògica, ja que depenent del món

on vivim, el got es trencaria o no, de la mateixa manera que en la Terra no podem botar tres metres però si estiguérem en la lluna els botariem fàcilment. Pensem, per exemple, la sorpresa que s'endugueren els colonitzadors del continent amerindi quan descobriren animals que fins llavors eren "impossibles".

4.3. *Característiques dels judicis a priori.*

Kant continua ampliant la diferència i les peculiaritats dels judicis a priori per marcar les distàncies envers els a posteriori. Així, podem afirmar que un judici a priori té dues característiques que no podem oblidar:

- és **necessari**: ja que no es pot negar sense entrar en contradicció; Afirmar que un triangle no té tres angles és una contradicció lògica, un contrasentit. És necessari que un triangle tinga tres angles. Per contra no és necessari que siga equi-

làter o que siga de color blau.

- és **universal**: que es dóna sempre, no admet cap contradicció perquè afecta a tots els casos sempre, no admet excepció.

En el casos de judicis *a posterior*, que també podem anomenar **judicis de l'experiència**, no es donen aquestes característiques. La universalitat, per exemple, en els casos de l'experiència sempre és relativa (suposada o comparativa), ja que com indica prové de la inducció. Jo puc afirmar tal com es feia uns quants segles abans que "tots els cignes són blancs", però açò sempre serà provisional, ja que ningú assegurava que en el futur no aprenguéssim –tal com passà– un cigne que fos negre (endèmic d'Austràlia). Fins que es descobrí tal "rarsa" la gent associava "necessàriament" *cigne a blanc*. L'experiència *corregí* aquesta univocitat. Però l'experiència mai "corregirà" que un triangle tinga tres angles.

4.4. *Els judicis a priori com a base del coneixement.*

Kant fins ara ens ha parlat del que són els judicis a priori, distingint-los dels de l'experiència. Però el que en realitat vol és saber si són possibles aquests judicis.

Considera inqüestionable la seua existència en les **matemàtiques**. Però ell va més enllà i creu que existeixen, no sols en aquest coneixement, sinó en qualsevol coneixement. És més, el coneixement com a tal no existiria si no fos per aquests judicis a priori:

"...aquests són indispensables per a la possibilitat de l'experiència mateixa..." (B 5)

De forma que no sols els judicis a priori són independents de l'experiència, sinó que a més **són els judicis a priori els que fan possible l'experiència**. Si tots els nostres judicis fossin a posteriori, és a dir, si tots tingueren el seu origen i validesa en l'experiència, significaria, segons el que acabem de veure,

que no serien, en sentit estricte, ni *universals* ni *necessaris*. O dit d'altra manera, no podríem obtenir regles per **ordenar** la nostra experiència. Kant està ací negant la teoria de Hume sobre el coneixement, ja que aquesta ens menava a l'escepticisme. Per a Hume no sols tot coneixement començava amb l'experiència (cosa que com hem vist Kant també accepta) sinó que a més tot coneixement *prové* i té el seu *origen* en l'experiència. Açò implica per a Hume, i ell així ho assumeix, que l'ésser humà no pot trobar en el camp de l'experiència, un saber ferm i estable, sinó que l'únic coneixement que obtenim de l'experiència no és més que un saber *probable*. Fins ara les coses sempre han passat així però poden deixar de passar així, diria Hume. El filòsof escocès sintetitza magníficament la seu teoria al respecte en el següent text extret del *Compendi d'un tractat de la naturalesa humana*:

“Estamos determinados sólo por la costumbre a suponer que

el futuro es conformable al pasado. Cuando veo una bola de billar moviéndose hacia otra, mi mente es inmediatamente llevada por el hábito al usual efecto, y anticipa mi visión al concebir a la segunda bola en movimiento. No hay nada en estos objetos, abstractamente considerados, e independiente de la experiencia, que me lleve a formar una tal conclusión; e incluso después de haber tenido experiencia de muchos efectos repetidos de este género, no hay argumento alguno que me determine a suponer que el efecto será conformable a la pasada experiencia. Las fuerzas por las que operan los cuerpos son enteramente desconocidas. Nosotros percibimos sólo sus cualidades sensibles; y, ¿qué razón tenemos para pensar que las mismas fuerzas hayan de estar siempre conectadas con las mismas cualidades sensibles?

No es, por lo tanto, la razón la que es la guía de la vida, sino la costumbre. Ella sola determina a la mente, en toda instancia, a suponer que el futuro es conformable al pasado. Por fácil que este paso pueda parecer, la razón nunca sería capaz, ni en toda la eternidad, de llevarlo a cabo.”

Així per exemple, el concepte de causa, que per Kant

serà una *categoria pura a priori*, és independent de l'experiència, en Hume és un concepte derivat d'aquesta, un concepte que construïm a partir de les experiències, o més concretament i tal com ell indica, el construïm a partir del **costum**.

Estem avançant-nos una mica massa, i estem tocant en definitiva un punt central en Kant, i que és precisament allò més novedós de la seua filosofia. És tracta del famós ***gir copernicà*** amb el que intenta recuperar aquesta seguretat per al coneixement, *gir* que explicarem unes pàgines més endavant. Ara, però, cal que continuem on ens havíem quedat.

Retornem doncs al *Pròleg* i recordem on ens havíem quedat. Havien quedat parlant de la revolució en les matemàtiques, però no havíem explicat en realitat en que consistia. Ara ja podem dir en què consisteix. Consisteix en fer el que havia fet Tales, és a dir, no extraure de les figures sensibles els conceptes, sinó tot el contrari, en "*extraure*"

les figures sensibles a priori -és a dir de forma independent de l'experiència- dels conceptes. A partir de Tales el coneixement matemàtic no és un coneixement *sensible*, de l'experiència, sinó un coneixement de conceptes i judicis purs a priori.

Certament açò no sembla molt difícil d'entendre en el cas de les matemàtiques, donat que al capdavant els objectes dels quals aquesta tracta, i açò és el que explica Kant fent referència a Tales, són objectes *intelligibles*, conceptuals, sense aportació de l'experiència. Són objectes que no tenim necessitat de veure amb els ulls, sinó de concebre i pensar, d'ací que després de la lògica fos la matemàtica (i amb ella la geometria) la que trobà el camí segur de la ciència, amb anterioritat a la ciència natural (física). La matemàtica és ciència perquè hi ha una sèrie de conceptes i de judicis que no provenen de l'experiència, sinó que els *posem-hi* nosaltres, en la mesura que tot judici o concepte a priori no

té el seu origen lògic en l'experiència, és a dir en allò que coneixem, sinó que ha de tenir necessàriament el seu origen en qui coneix, és a dir, en nosaltres.

Per tant, en tota ciència hi ha quelcom que la fa possible i que *aportem nosaltres* amb anterioritat a tota experiència, que ho aportem *a priori*. I això mateix és el que se n'adonaren els científics de la naturalesa (Galileu, Torriceli, Stahl...) quan, a l'igual que passà amb les matemàtiques, ells també enfilaren el camí segur de la ciència:

“Van entendre que la raó només se n'adona del que ella mateixa produeix segons els seu propi projecte...”

Així doncs, la pròpia física ha d'agrair la tan profitosa revolució de la seua forma de pensar només a l'acudit de buscar en la natura (no imaginar en ella), d'acord amb allò que la raó mateixa li posa a dins, el que n'ha d'aprendre i de què no sabia res per ella mateixa.” (B XIII)

A més, recordem que hem dit que els judicis a priori, que diem que són els que conformen

les ciències, són necessaris i universals (per contra dels a posterior que no són cap de les dues coses). Per definició, la ciència és un coneixement necessari i universal. Lògicament és evident que serà així si utilitza i s'expressa a través de judicis universals i necessaris, tal com són els a priori. En resum, per a **Kant una ciència deurà contenir sempre judicis a priori**, tot i que no tots els judicis hagen de ser d'aquesta classe, clar.

I també en la física es donen -com acabem de citar- aquests judicis, però com apuntàvem en ella es barregen dos tipus d'informacions; per una part la que prové a través dels sentits, a través de l'experiència, i per altra part la que nosaltres aportem, una sèrie de principis o coneixements a priori. No ens confonguem doncs, i pensem que Kant està afirmant que *absolutament* tots els enunciats de la física siguen a priori. Evidentment la física, com a ciència de la naturalesa, és per Kant, i tal com els empiristes britànics

destacaven, una ciència empírica. Però a diferència d'ells el nostre autor pensa aquesta ciència si vol ser-ho i tenir necessitat i universalitat caldrà que estiga *també* composta per judicis a priori, sense que això significara, clar que considerés possible deduir a priori el cos sencer de la física.

En definitiva, Kant ni pensava que la ciència es poguera deduir completament a priori a partir de principis racionals, ni tampoc pensava el que pensaven els racionalistes, que sols fóra una acumulació de judicis a posteriori basats únicament en l'experiència. Totes les facultats cognoscitives devien treballar conjuntament per fer possible el coneixement sobre la natura. Però en Kant no seran dues sinó tres les facultats humanes.

5. UNA NOVA DISTINCIÓ: SINTÈTIC-ANALÍTIC.

5.1. *Judicis explicatius i extensius.*

Preguntant-nos sobre la possibilitat que la metafísica fos o no fos una ciència; hem esbrinat que una ciència ho és en la mesura que coneixia aquells judicis o conceptes a priori que nosaltres, o millor dit la raó, posàvem en el coneixement. Però, cal dir una cosa important, que fins ara havíem silenciada. Les ciències no utilitzen realment

judicis a priori sinó judicis *SINTÈTICS A PRIORI*.

Kant, a més de diferenciar o classificar el judicis en a priori i a posterior segons l'origen d'aquests, fa una segona classificació o distinció entre judicis **ANALÍTICS** i **SINTÈTICS** que ara explicarem.

Aquesta distinció es basa en quina siga la relació existent entre el subjecte del judici i el predicat d'aquest. Aquesta com ell diu pot ser de dues formes:

TIPUS	DEFINICIÓ	EXEMPLE
Analític	El predicat explicita quelcom contingut ja en el subjecte	Un quadrat té quatre costats. El roig és un color
Sintètic	El predicat no està contingut al subjecte.	Aquest quadrat és de fusta. El cotxe és roig.

Un predicat és per tant **analític** quan *no augmenta* la informació que tenim sobre el subjecte sinó que més bé *explicita* la que ja sabem, d'ací que

Kant els denomina com a **explicatius** en tant que:

“...no afegixen res al concepte del subjecte, sinó que so-

lament el descomponen per anàlisi en els seus conceptes parcials que ja estaven pensats (si bé confusament) en ell;” (B 11)

Així, en l'exemple que hem posat, és evident que un quadrat ha de tenir quatre costats ja que altrament seria altra figura geomètrica. El concepte -predicat- "quatre costats" està contingut, per dir-ho així, en el de *quadrat*; o dit d'altra forma, un judici és analític si i sols si la seua negació incorre en contradicció, és a dir, si és lògicament impossible negar-lo. Per tant sabrem si un judici és analític si en negar-lo incorrem en contradicció; d'altra forma serà sintètic. Si dient que un quadrat no té quatre costats ens "carreguem" el concepte de quadrat és que és analític.

El judici analític és basa per tant en el principi de no contradicció (B 12). La necessitat és, en definitiva, una característica també dels judicis analítics, a l'igual que ho era dels a priori.

Per contra, un judici és **sintètic** en tant allò que prediquem del subjecte no forma part

d'aquest, és, per dir-ho aristotèlicament parlant, *accidental*. És evident que un quadrat el podem construir amb fusta, però tampoc passa res si el fem de plàstic o de ferro. No per això deixaria de ser un quadrat. Els judicis sintètics el que fan és doncs **ampliar** el nostre coneixement, al contrari que els analítics. En aquest cas ens *informa* que el quadrat està fet de fusta o que aquest cotxe està pintat de roig, d'ací que a aquests tipus de judicis Kant els anomena **extensius** en tant que:

“...afegeixen al concepte del subjecte un predicat que no hi estava pensat i que hom no hauria pogut obtenir per cap anàlisi.” (B 11)

Després del que acabem de dir és evident que aquells judicis que parlen sobre l'experiència són evidentment del segon tipus, són sintètics, en la mesura que els analítics són independentment d'aquesta, i depenen sols de la lògica de l'enteniment.

5.2. *Un pas més: judicis sintètics a priori per a les ciències.*

Una vegada que ja hem explicat aquesta segona forma

de classificar els judicis podem a continuació fer una taula de les quatre combinacions possibles:

1	Analític a posteriori	És impossible tal combinació.
2	Analític a priori	Un triangle té tres angles.
3	Sintètic a posteriori	La taula és verda.
4	Sintètic a priori	La línia recta és la distància més curta entre dos punts.

A Kant li van a interessar aquests últim tipus, però per què no els anteriors? En el cas 1 està clar: un judici analític, com hem dit, no amplia la informació en tant que explicita allò contingut sols al subjecte; per contra un judici a posteriori sí que ho fa en dependre de l'experiència. És impossible, doncs tal, combinació, ja que estem afirmant al mateix temps que aquest judici no pot ser contradit per l'experiència –en ser analític–, i que sí pot ser contradit per aquesta –en ser a posteriori–. Així doncs, tot judici analític és necessàriament a priori (2) donat que sols explicita el predicat contingut en el subjecte, és in-

dependent de l'experiència, és a priori.

Però en 2 el que passa és que si bé aquest són judicis universals i necessaris –infal·libles– no augmenten, però, els nostre coneixements, què és el que ha de fer tota ciència. En el cas 3 passa el contrari, ja que si bé augmenten el coneixement sobre el món, per contra no són necessaris, sinó arbitraris, i per tant tampoc són els que han de formar una ciència. De manera que sols ens queda la possibilitat 4. **Els judicis característics de les ciències són els SINTÈTICS A PRIORI.**

I per què precisament les ciències ha d'éssers construïdes amb judicis sintètics a priori?

Per què una ciència ha de ser, per una banda, **universal** i **necessària** -d'ací el que siguen *a priori*-, i per un altra banda ha d'**augmentar** la nostra **informació** -d'ací que també siguen *sintètics*-.

Però Kant detecta ací un problema. En un judici sintètic a priori el que estem fent és unir un predicat a un subjecte, predicat que per ser sintètic no està contingut prèviament en el subjecte. Però aquest judici és també a priori, i com a tal, independent de l'experiència, el que significa que és universal i necessari. En definitiva, en un judici sintètic a priori estem unint dos conceptes entre si, dos conceptes que són independents un de l'altre, i a més ho fem de forma necessària i sense basar-nos en l'experiència, ja que és *a priori*. I Kant, veu aquest punt com a problemàtic per què si la legitimitat d'aquesta unió no pot venir de l'experiència, d'on vindrà doncs? Quina serà, tal com ell ho designa, la *incògnita X* que fa possible tal unió?

De nou retorna Kant a analitzar la situació de les diferents ciències, ara, però, analitzant el tipus de judici que ja sabem que aquestes tenen, els **sintètics a priori**.

Les proposicions matemàtiques són a priori, ja que no són evidentment empíriques i sí són necessàries. Però per a ell, a diferència de la majoria de filòsofs com Leibniz, Frege, Russel, Carnap... no són analítiques. Kant posa dos exemples de judicis. Un és el judici $5+7=12$, on $5+7$ seria el subjecte i 12 el predicat, i indica:

“Que 5 han de ser afegides a 7 ho he pensat, certament, en el concepte d'una suma, $7+5$, però no que aquesta suma siga igual al nombre 12. La proposició aritmètica és, per tant, sempre sintètica...car aleshores és ben evident que... mai no podrem trobar-ne la suma a partir de la mera anàlisi dels nostres conceptes si no recorrem a la intuïció.” (B 16)

Per a qualsevol de nosaltres, en tant que l'operació de suma i el resultat el calculem instantàniament, sembla que és

analítica i que el predicat estiga comprés en el subjecte, però no ho seria si els dos sumands foren números de deu xifres cadascú. Entendriem que se'ns demana que sumem dos números, però deuriem fer l'operació aritmètica sobre el paper per saber-ne el resultat. O si ens estem ensenyant a contar sabriem que se'ns està dient que afegir 7 a 5 però igual necessitariem recórrer als dits o pedres per trobar que el resultat és 12.

Per tant, el predicat no prové de l'anàlisi del subjecte del judici; però abans hem dit que no provenen de l'experiència. Kant senyala concretament molt clarament ací, i encara més amplament en B 741, que en les matemàtiques aquests judicis sintètics a priori provenen de la intuïció, en tant que les matemàtiques -geometria i aritmètica- són possibles per l'existència de l'espai i temps.

"Construyo, por ejemplo, un triángulo representando, sea el objeto correspondiente a este concepto por medio de la simple imaginación, en la intuición

pura, sea, de acuerdo con ésta, sobre el papel, en la intuición empírica, pero en ambos casos completamente a priori, sin tomar el modelo de una experiencia. A pesar de que la figura singular trazada es empírica, sirve para expresar el concepto. No obstante la universalidad de éste. La razón está en que esa intuición apunta siempre al simple acto de construir el concepto, en el cual hay muchas determinaciones (por ejemplo, la magnitud de los lados y de los ángulos) que son completamente indiferentes, se prescinde, por tanto, de estas diferencias que no modifican el concepto de triángulo.

Así, pues, el conocimiento filosófico sólo considera lo particular en lo universal; las matemáticas, lo universal en lo particular, e incluso en lo singular, pero a priori y por medio de la razón." (B 741-2)

El mateix passa amb la ciència natural (B 17-18). Per entendre-ho posem un exemple que no usa ara Kant, però que és d'ell. El judici "*tot canvi té la seua causa*", és segons ell sintètica a priori. És sintètic en tant que el predicat causa, no es troba contingut dintre del subjecte canvi (cabria la possibilitat lògica de viure en un "univers" on els canvis no tingueren cap cau-

sa). Però per què és a priori, i no a posteriori com deia Hume, i com sembla més lògic? Aquest judici, no el fonamentem en l'experiència? No el basem i deduïm -plenament- d'ella? Per a Kant aquest judici no té el seu origen, per ser a priori, en l'experiència, sinó en nosaltres mateix: és a dir aquest judici és posat en el coneixement pel subjecte que pensa.

5.3. *D'on sorgeixen els judicis sintètics a priori? La incògnita X.*

El que fa que una proposició sintètica a priori siga necessària és la seua funció en el nostre pensament sobre les qüestions de fets, és el paper necessari que té per entendre i comprendre l'experiència. La seua negació no ens mena a un absurd lògic -com en el cas dels judicis analítics-, sinó que impossibilitaria tota concepció del sentit comú sobre el món extern, i tota reflexió científica.

Pensar que un triangle no té tres angles - proposició analítica a priori - és dir una contra-

dicció formal. Però pensar un món en el que el canvi no implica una causa, com ja hem dit, és possible, no és un absurd; ara bé, el que passa és que aquest món no seria un món habitable i molt menys un món estudiable. Eixe món on les coses canviaren perquè sí seria un món sense sentit, un món on no ens orientariem. Per això Kant afirma:

“Todo cuanto sucede es hipotéticamente necesario. Este es un principio que somete a una ley los cambios ocurridos en el mundo. Es decir, los somete a la regla de la existencia necesaria, a una regla sin la cual no habría siquiera naturaleza. El principio «Nada sucede por un ciego azar» (in mundo non datur casus) es, consiguientemente, una ley de la naturaleza a priori. En la naturaleza no hay necesidad ciega, sino necesidad condicionada y, por ello mismo, susceptible de ser entendida (non datur fatum). Los dos constituyen los principios que nos permiten someter el juego de los cambios a una naturaleza de las cosas”
(B 280-1)

O en altres paraules, negar aquests i altres judicis sintètics a priori impossibilitaria no

únicament la ciència, sinó fins i tot el sentit comú.

És per això que el nostre enteniment, per tal de poder pensar i estudiar el món **posa** una sèrie de judicis sintètics a priori que el facen habitable i comprensible. Evidentment aquest *posar*, no significa que ell elabore i aplique aquest tipus de judicis conscientment i explícitament, ja que no han d'ésser necessàriament evidents ni fàcils de trobar -més bé al contrari-. Aquesta conclusió ens apunta cap a la novetat radical del plantejament de Kant. En un principi començarem parlant tant de l'assumpció de Kant de l'origen empíric del coneixement, com de la crítica als empiristes -Hume- i a la seu fonamentació d'aquest en l'experiència; però el ben cert és que Kant en el seu plantejament va més enllà. Ell va més enllà de la problemàtica entre els empiristes i els racionalistes i no vol parlar sols del problema de l'origen del coneixement sinó que vol esbrinar quines són les con-

dicions i facultats necessàries perquè es done el coneixement.

I aquest sols és possible gràcies a aquests judicis sintètics a priori, els quals sols si busquem nosaltres en les zones més profundes del nostre enteniment els detectarem. No som nosaltres, com a persona concreta, qui elabora o posa aquests judicis, sinó que és el nostre enteniment i la nostra raó -igual i comuns en tots els individus de l'espècie- qui els *posa*. Som nosaltres, o millor dit, la nostra raó -en el sentit més ample-, la *incògnita X* per la que demanava Kant, allò que feia possible que aquest judicis siguin sintètics i a priori a l'hora. En definitiva, les nostres facultats del coneixement a partir de l'experiència, però anant més enllà d'ella, superant-la, són les que elaboren aquests principis sintètics a priori, principis que *expressen una necessitat de l'experiència*, principis que concorden amb ella però que no es fonamenten en ella.

Evidentment, si aquest judicis sintètics a priori han fet que les matemàtiques i la física, foren ciències, a la metafísica també caldria que existiren tal tipus de judici per esdevenir ciència. No valen, com hem vist, judicis analítics a priori, ja que aquests no amplien el coneixement, característica essencial per ésser ciència.

5.4. *La metafísica i els judicis sintètics a priori*

Tenim ja ben localitzat el problema que hem de tractar. Hem passat de preguntar-nos en general si la metafísica és una ciència a saber que, **si aquesta vol ser-ho, deu de tenir judicis sintètics a priori**. Per això ara, la pregunta és ja més concreta:

“Doncs bé, el problema genuïnament propi de la raó pura es troba contingut en la qüestió: ¿Com són possibles judicis sintètics a priori?” (B 19)

Resoldre aquest interrogant és respondre a la pregunta inicial sobre la possibilitat o impossibilitat de la metafísica. De

fet Kant sap que la metafísica no va pel camí segur de la ciència, però la metafísica sempre ha existit. Kant parla d'una **disposició natural**. És a dir, hi ha una *tendència* que ell qualifica de natural de la pròpia raó, que li fa realitzar-se una sèrie de preguntes metafísiques, les quals no poden ésser contestades empíricament. Eixa tendència impulsa a la metafísica a buscar allò *incondicionat* inclòs en la sèrie de les condicions (B 444). El fet que la raó tendisca per si a aquesta sèrie de preguntes, no li satisfà a Kant, ja que aquesta **metafísica natural** és la que ens ha menat fins aquest punt desesperant. Perquè Kant té clara una cosa, la metafísica va "de sèrie" en l'ésser humà. Ser humans significa ser éssers metafísics. No podem renunciar a fer metafísica. La raó ens empeny a fer metafísica, el que passa és que fins ara no hem sabut fer-la. Però si ens empeny a fer metafísica serà perquè d'algun manera s'ha de poder fer, tot i que no siga conforme s'ha

fet fins ara. I per saber com fer-la cal fer aquesta *Crítica*.

Ell vol esbrinar i delimitar precisament quin és l'objecte d'aquesta metafísica, quin són els seus límits. El que vol doncs esbrinar és si és possible la metafísica, i sobretot determinar de quins objectes se n'ocupa, o en el seu defecte, adonar-se que no és possible la metafísica per no existir els esmentats objectes. Siga el que siga la qüestió és per ell saber-ho, no restar en aquest camp de la incertesa tal com s'ha fet fins ara. En poques paraules, és tracta de realitzar una crítica de la metafísica, però com hem dit fins ara, realitzant una crítica de la raó, crítica que donaria pas, no al dogmatisme, sinó a la ciència.

6. LES FACULTATS COGNOSCITIVES EN KANT.

6.1. *De les dues facultats tradicionals passem a tres.*

Abans de continuar endavant caldria que explicarem un aspecte important de la filosofia kantiana com són les facultats del coneixement. Kant no explica les diferents facultats del coneixement en els textos que anem a treballar nosaltres, sinó pròpiament en l'obra, on dedica a cada facultat un estudi concret. Però no podem entendre completament aquestes pàgines sinó les expliquem, i expliquem, per tant, com es desenvolupa el procés cognitiu. Per a ell aquest procés és gradual ja que cadascuna de les facultats agafa com a element de treball els resultats de l'anterior. Esquemàticament podem veure a continuació cadascuna de les tres facultats cognoscitives, però abans d'entrar-hi a explicar-les cal destacar ei-

xa novetat que apuntàvem. Tant en Plató com en Descartes el plantejament era dualista. Existien dues facultats o fonts del coneixement humà. Per una banda els sentits -o sensibilitat-, i per altra l'enteniment o raó. Enteniment i raó eren doncs termes sinònims. Però això és fins a Kant, perquè aquest d'ara endavant va a diferenciar aquestes dues facultats; l'enteniment serà una facultat i la raó un altra. No obstant això, encara que el mot raó designe sols la tercera -i superior- de les facultats, Kant sol utilitzar també aquest mot en un sentit més ample que inclouria l'enteniment, i fins i tot en algunes ocasions també a la sensibilitat, tal com per exemple fa en el propi títol de l'obra. Malgrat que l'obra es titule *Crítica de la Raó Pura* en ella s'explica tant la raó, com l'enteniment, com la sensibilitat, tal i com podem

veure al quadre sinòptic següent:

FACULTAT	DESCRIPCIÓ	RESULTAT (síntesi)
<p>Sensibilitat</p> <p>A la <i>Crítica</i> estudiada en l'"<i>Estètica transcendental</i>"</p>	<p>El subjecte rep del món exterior un conjunt desordenat d'impressions. Les ordena en un espai i un temps.</p>	<p>Fenòmens</p>
<p>Enteniment</p> <p>A la <i>Crítica</i> estudiada a l'"<i>Analítica transcendental</i>"</p>	<p>Aquesta facultat rep els <i>fenòmens</i> de la sensibilitat i els ordena segons les categories</p>	<p>Judicis (científics)</p>
<p>Raó</p> <p>A la <i>Crítica</i> estudiada a la "<i>Dialèctica transcendental</i>"</p>	<p>El judicis científics que rep de l'enteniment són ordenats en síntesi totals: Ànima-Món -Déu</p>	<p>Raonaments IDEES</p>

Com dèiem, cadascuna d'aquestes facultats rep el resultat (les síntesis) de l'anterior i amb açò i amb els elements que posa a priori cada facultat realitza una síntesi, que és pròpiament el resultat o coneixement que ella ens proporciona.

6.2. *La sensibilitat i les intuïcions pures a priori.*

La primera facultat, la **sensibilitat**, com és obvi, és aquella que ens permet representar-nos els objectes externs a través de la intuïció sensible.

Per intuïció sensible entenem l'acte mitjançant el qual ens referim **immediatament** als objectes. És important destacar que aquest coneixement *immediat* es dona tan sols en la sensibilitat; les dues altres facultats tenen sols un coneixement mediat. En la primera percebem els objectes, amb les altres dues facultats els coneixem i pensem. **No hi ha en Kant de cap manera una intuïció intel·lectual.** Això és el que pensen alguns dels seus predecessors, com Leibniz i Wolff, que ha de fer la

metafísica, però Kant nega rotundament aquesta possibilitat. De les realitats *suprasensibles* el que tindrem no serà intuïció, sinó *coneixement simbòlic*. Per a Kant, la intuïció humana és sempre **intuïció sensible**.

Però aquesta intuïció sensible, a diferència del que venia plantejant l'empirisme, no és per al filòsof prussià mera receptivitat, mera passivitat. La nostra percepció, la nostra intuïció, sempre, des del primer moment, és ja una creació de l'esperit humà.

No rebem primer estímuls desordenats i caòtics i després d'alguna manera els ordenem, no. Quan percebem una cosa ho fem ja ordenadament perquè nosaltres posem-hi determinades condicions, determinats elements a priori.

Açò ens dona peu a subratllar la peculiaritat del concepte d'*experiència* i el seu ús en Kant. De vegades el mot *experiència* l'utilitza Kant per a designar allò exterior a les facultats i previ al coneixement (“... tot el

nostre coneixement comença amb l'experiència” B 1). I de vegades l'experiència és precisament el **producte resultant** de les facultats del coneixement (“...*l'experiència és el primer producte que el nostre enteniment produeix...*” A 1). Però quede clar que tot i que s'utilitzi la mateixa paraula, no s'està designant les mateixes realitats, i que com dèiem, l'experiència que cadascú *adverteix* és sempre una experiència ja ordenada; l'"experiència" entesa com a *sensacions desordenades* -i fins i tot *aconceptualitzades*-, resulta sempre inaccessible per a nosaltres:

“... *l'experiència mateix és una forma de coneixement que exigeix enteniment...*” B XVII

Kant va a anomenar **fenòmens** al resultat d'aquesta intuïció, i aquests sols són possibles per què nosaltres posem com *elements a priori*, en concret perquè posem l'**espai** i el **temps**, que ell designarà com a **intuïcions pures**.

Kant defensa una visió diferent de l'espai i el temps a la qual defensava el mecanicisme de Newton, que entenia l'espai i el temps com una realitat independent de tota matèria. Per contra Kant, seguint a Leibniz, afirma a partir de la seua obra anterior a la *Crítica* -la coneguda com a *Dissertatio*-, i també a la pròpia *Crítica* que aquests no són *res objectiu ni real*, sinó que són *condicions subjectives i necessàries de la naturalesa humana*. (*Dissertatio*, 3, 14-15).

L'espai i el temps són les **formes del nostre sentit**; l'espai seria per Kant la forma del *sentit extern* (**B 42**), i el temps la forma del *sentit intern* (**B 49**), és a dir els elements o intuïcions pures *a priori* de la nostra sensibilitat que fan possible la percepció tant del món extern (espai i temps) com del món psíquic intern (temps). A més a més, l'espai en ser *a priori* és allò que fa possible la geometria, i conjuntament amb el temps el que farà possible les

matemàtiques i els seus judicis -sintètics- *a priori*

És a dir, que les impressions brutes que provenen de l'exterior, de fora de nosaltres, són copsades per la nostra facultat de la sensació -o facultat de la intuïció- a través d'allò que ella **hi posa**, a través d'aqueix *espai i temps.*, i transformades en **fenòmens**, què és la forma més bàsica del coneixement humà, tot i que aquesta facultat mai funcionarà independent de l'enteniment, el *requereix* com dèiem abans. I a l'inrevés també, l'enteniment també requereix de la sensibilitat.

6.3. *L'enteniment i les categories.*

Pel que fa a l'enteniment dir que per a Kant aquesta és pròpiament la facultat que ens permet **conèixer** mitjançant conceptes, és a dir, *comprendre significativament les percepcions*. L'enteniment, no sols en fa entendre els objectes empírics, sinó que, a més a més, els jutja, d'ací que el resultat que ell ens ofereix són els **judicis**, i en concret els

judicis científics que són pels quals ens estem preguntant. L'enteniment, prenent els fenòmens com a element de treball, i aportant com a elements a priori uns conceptes purs a priori -anomenats *categories*- coneix i conceptualitza eixes impressions que li aporta la sensibilitat i afirma "açò és una enciclopèdia". I això -classificar, unificar, separar, conceptualitzar els fenòmens- ho fa el nostre enteniment sempre, i ho fa, diu Kant, de manera **espontània**. L'enteniment serà doncs la facultat cognoscitiva que possibilita l'existència de la ciència natural, ja que ell serà l'encarregat, no sols d'elaborar el judicis que utilitzem dia a dia, sinó també els judicis científics més rigorosos.

No obstant això, la separació entre aquestes dues facultats, és una separació que nosaltres, o millor dit Kant, realitza de forma analítica, és a dir, que les separa en el seu pensament, quan analitza les nostres facultats, però no es una separació que nosaltres podem experimen-

tar de manera real. Hom no pot dir: "*ara que funcione la sensibilitat, sense enteniment*". Ni a l'inrevés clar; més bé, tot i que cadascuna d'elles té una funció diferent, cap d'elles podria funcionar per si sola. Per a nosaltres l'*experiència* en la qual vivim sempre és el resultat del funcionament unison de totes dues facultats:

*“Si llamamos sensibilidad a la receptividad que nuestro psiquismo posee, siempre que sea afectado de alguna manera, en orden a recibir representaciones, llamaremos entendimiento a la capacidad de producirlas por sí mismo, es decir, a la espontaneidad del conocimiento. Nuestra naturaleza conlleva el que la intuición sólo pueda ser sensible, es decir, que no contenga sino el modo según el cual somos afectados por objetos. La capacidad de pensar el objeto de la intuición es, en cambio, el entendimiento. Ninguna de estas propiedades es preferible a la otra: sin sensibilidad ningún objeto nos sería dado y, sin entendimiento, ninguno sería pensado. **Los pensamientos sin contenido son vacíos; las intuiciones sin conceptos son ciegas.** Por ello es tan necesario hacer sensibles los conceptos (es decir, añadirles el objeto en la intuición) como hacer inteligibles*

las intuiciones (es decir, somerterlas a conceptos). Las dos facultades o capacidades no pueden intercambiar sus funciones. Ni el entendimiento puede intuir nada, ni los sentidos pueden pensar nada. El conocimiento únicamente puede surgir de la unión de ambos. Mas no por ello hay que confundir su contribución respectiva. Al contrario, son muchas las razones para separar y distinguir cuidadosamente una de otra. Por ello distinguimos la ciencia de las reglas de la sensibilidad en general, es decir, la estética, respecto de la ciencia de las reglas del entendimiento en general, es decir, la lógica” (B 75-76)

En definitiva, l'objecte del coneixement que jo percepc cada dia, no és sols el producte d'una facultat, la sensibilitat; aquest objecte és sempre el resultat final del funcionament de les dues facultats, facultats que, si bé puc pensar-les com a independents, no puc fer-les funcionar independentment. En paraules de Kant:

“Objeto es aquello en cuyo concepto se halla unificado lo diverso de una intuición dada.” (B 137)

El que Kant anomena l'**espontaneïtat** de l'enteniment significa que quan nosaltres "comprenem alguna cosa" vol dir que als material que ens proporciona la sensibilitat, als fenòmens, al contingut empíric que aquesta ens facilita nosaltres li apliquem eixos conceptes purs a priori que hem anomenat *categories*. A diferència dels conceptes empírics aquests són **purs**. Un concepte és empíric quan sorgeix de l'experiència, per exemple el concepte de "mamífer". Aquest l'extraguem després d'observar, a posteriori, diferents individus de diferents espècies.

Les **categories** són, però, concepte "purs" que en Kant sempre vol dir **buits de tota experiència**, són conceptes que genera el propi enteniment de manera espontània, té eixa capacitat. No confondre amb les idees innates de Descartes, ja que aquests conceptes no es refereixen a cap objecte, sinó que són conceptes que podríem dir "abstractes" que no deriven de cap experiència. Per a Kant indi-

ca que són categories els conceptes purs d'*unitat*, *pluralitat*, *realitat*, *causa...* i així fins a dotze. Les *categories* no sorgeixen de l'experiència empírica, sinó al revés, s'apliquen a ella, als fenòmens i els donen sentit. Sense categories no seriem més que uns animals més, que perceben, senten el món, senten sensacions però no els conceptualitzen.

6.4. *La raó i les idees*

I per últim, la darrera facultat que intervé en el procés de coneixement seria pròpiament la raó. Així, mentre que l'enteniment el podríem qualificar com la facultat del **coneixement**, la raó més bé seria la facultat del **pensament**. El que acabem de dir es basa sobre la distinció **conèixer** i **pensar** que Kant realitza en B X. Destacar que podem considerar a Kant com el primer filòsof que distingeix radicalment *enteniment* i *raó*, termes que, per exemple en Plató, eren sinònims. Malgrat tot, Kant sovint no és excessivament rigorós en la prò-

pia seua terminologia, i sovint utilitzarà els termes conèixer i pensar de forma no estricta, és a dir, que no serà estrany veure que Kant diga que amb l'enteniment *pensem* els objectes. Però malgrat aquesta indeterminació sí que podem realitzar eixa distinció entre conèixer i pensar, atribuint aquesta última acció a la raó.

La tercera i suprema facultat, la raó, tindria per finalitat establir també síntesis, però mentre que amb l'enteniment es realitzarien unions de les percepcions i s'obtindrien judicis, ara el que faria la raó és unir uns judicis amb altres i formar **raonaments**. La raó doncs, de forma semblant al que feia l'enteniment envers la intuïció, treballa amb el material que li proporciona l'enteniment; és a dir, que ella no aborda ni coneix directament els objectes, sinó que ella cerca unificar la diversitat de judicis de la facultat anterior (B 359). La raó és l'encarregada de realitzar raonaments unificant judicis i raonaments

més simples. La raó, raona, una obvietat, però una obvietat que cal dir. Mentre la raó realitza tals síntesis unificant judicis particulars i buscant lleis més generals mantenint-se en l'àmbit dels fenòmens físics no hi ha cap problema. Mentre es manté dintre dels límits de l'experiència el seu ús és correcte, i per tant no dóna problemes, no genera contradiccions.

Però la raó és, diguem-ho. molt ambiciosa i no sols vol síntesis cada vegada majors sinó que vol arribar al que Kant anomena el fonament dels fonaments, a allò **incondicionat**. Però això li porta a anar més enllà del món de l'experiència, de la *physis*, la porta a realitzar una *metafísica* que, com hem dit, fins ara no ha estat possible com a ciència.

Per a Kant la raó, com hem dit, busca en el seu ús ple és arribar a les síntesis totals, i de fet arriba a elaborar el que ell anomena, **idees transcendents**, idees que són tres: **Déu**, **ànima** i **món**.

Les *idees* són les nocions més allunyades de la realitat sensible que pot elaborar la raó, i, òbviament no es corresponen amb cap objecte de l'experiència sensible:

"Entiendo por «idea» un concepto necesario de razón del que no puede darse en los sentidos un objeto correspondiente... Son, por fin, trascendentes y rebasan el límite de toda experiencia, en cuyo campo no puede hallarse nunca un objeto que sea adecuado a la idea trascendental." (B 384)

Però fixem-nos que diu que són *conceptes necessaris*. I ho són perquè tenen un paper molt especial en el nostre coneixement. No ens van a proporcionar cap coneixement objectiu possible perquè no es refereixen a objectes que puga abordar la ciència empírica, però són l'horitzó cap al qual tendeix. La nostra raó assenyala cap on ha de tendir el nostre coneixement, tot i que no arribi mai ahí. Fixem-nos, a més a més, que aquestes tres idees transcendents mantenen un clar paral·lelisme amb aquelles tres preguntes que indi-

càvem que Kant formulava en relació als temes dels quals s'ocupava la filosofia.

Així doncs les idees transcendents, en tant que necessàries, serveixen d'esperó per a la nostra raó. El problema és que aquesta les pot abordar correcta o incorrectament.

Aquestes idees, a més, com a síntesis totals que són tenen, pel fet d'ésser el resultat de realitzar raonaments a partir dels judicis, una **funció reguladora**, una funció legítima. Així, la idea de *món* com a totalitat de fenòmens causals interconnectats ens esperona a fer ciència. Si pensàrem que hi ha fenòmens que no estan connectats amb altres sinó que sorgeixen aleatòriament no els investigariem i no buscaríem les causes. Per això la idea transcendental de *món* és precisament una idea i no un fenomen, perquè nosaltres el que coneixem amb els nostres sentits són els objectes sensibles (arbres, cases, animals...); però sols vegem uns quants, mai no veiem el món *sencer*, que seria la tota-

litat dels objectes alhora. La idea del *món* és doncs una **síntesi** que realitza la nostra raó, raó que no s'acontenta sols amb allò condicionat, com l'enteniment, sinó que cerca allò incondicionat. Parlem per tant de la **funció reguladora** d'aquestes idees, perquè sols si suposem que aqueix *rosari* continu d'objectes que veiem té al capdavall una unitat -el *món*- tindrà sentit fer ciència. La idea de *món* -a l'igual que la d'*ànima* en el camp ètic o *Déu* en el camp de història i la religió- és útil, es la condició de possibilitat del coneixement científic. Si pel contrari la meua raó no realitzés aquesta síntesi, que d'alguna manera regula el meu coneixement científic, i no cregués que aqueixos objectes formen una unitat i per tant mantenen unes relacions regulars i copsables a través de lleis, aleshores no buscaria *conèixer* res del món.

Kant ho explica açò clarament diferenciant el que seria l'ús **constitutiu** de les idees, que ens donaria un suposat conei-

xement dels "objectes" **metafísics** a que es refereixen, d'eixe altre regulador. El constitutiu és impossible realment; i il·legítim. Aquest ús constitutiu és el que fins ara ha fet eixa metafísica dogmàtica donant peu al que ell anomena la "*il·lusió transcendental*", la il·lusió de "convertir" unes idees que no tenen correlat fenomènic en suposats objectes. Nogensmenys cap un ús adequat, el que anomena l'ús **regulador (B 672)** que és el que hem explicat.

Ara bé, el problema de la raó, i per això cal anar amb molta cura, és que aquesta facultat no s'accontenta amb els raonaments sobre els judicis empírics –allò condicionat– que realitza, sinó que com diu Kant, la raó busca allò incondicionat (B 444), que és allò no donat en l'experiència. I això s'esdevé per la tendència en l'esperit humà a construir certes idees que ni s'extreuen ni s'apliquen a l'experiència sinó que la transcendeixen, la sobrepassen. Aquestes idees sobre aquests

ens no tenen, com passa a les coses sensibles, una manifestació fenomènica; i malgrat açò l'esperit humà, segons constata Kant, tendeix, de forma natural, a realitzar aquestes construccions que esdevenen per nosaltres el que Kant anomena **principis absoluts** o **incondicionats** d'unitat.:

En definitiva, la raó completa allò que havia iniciat l'enteniment, tot i que la raó no pot pretenir fer funcionar les idees transcendents de la mateixa manera que l'enteniment fa funcionar els conceptes. Precisament la crítica que realitza Kant a la metafísica tradicional, és no haver-se adonat d'aquesta diferència fonamental entre enteniment i raó, cosa que ha implicat que s'abordaren tant els objectes sensibles com les idees transcendents de la mateixa forma, sense adonar-se del que hem dit fins ara, que a aquestes idees no és pot arribar coherentment a elles a través del ús teòric de la raó -o més clarament a través de l'enteniment-, ja que

no hi ha cap objecte de la sensibilitat que els corresponga..

Cal també afegir que el fet que les idees transcendental siguin tres, i a més aquestes i no altres, es deu al fet que Kant vol així respectar, des d'un plantejament crític, la divisió tripartida, ja aleshores acceptada per tots, que el seu mestre Wolff planteja de la metafísica en tres branques o metafísiques especials –a més de l'ontologia–: la *teologia* (Déu), la *psicologia* (ànima) i la *cosmologia* (món). (*Videre* B 392)

Però el tema, o la complicació, no acaba ací, perquè a més les idees transcendental poden ser abordades tant des de l'ús *pràctic* de la raó, com del *teòric*. Fins ara, i és el que a nosaltres ens interessa, hem parlat de la seua funció en l'ús *teòric* on estarien al servei del pensament científic. En aquest ús serien, pel que dèiem abans, font de perill amb eixe ús **constituti***u*. Però cal contemplar-les des d'altra perspectiva, des de l'ús *pràctic*, on servirien per de-

terminar la nostra voluntat i proporcionar principis de conducta moral. En aquest camp és on realment són importants, de forma que fins i tot sobrepassen el camp i ús teòric. Però això és una altra temàtica que a nosaltres no ens afectarà.

A nosaltres doncs el que ens interessa és el problema que es troba la raó en el seu ús teòric i que el filòsof de Königsberg aborda en la darrera part de la *Crítica* titulada "*La dialèctica transcendental*". Però no ens equivoquem, el terme dialèctica per a Kant té un significat totalment diferent al vist en Plató; per Kant la dialèctica és una *lògica de la il·lusió* (B 349 i següents). Això significa que en eixa part de la crítica explica com està en la naturalesa de la pròpia raó el voler aplicar les categories més enllà del objectes sensibles, i quins han estat els errors i il·lusions en que la raó ha caigut en la metafísica tradicional. En la darrera part doncs la *Crítica* aclareix doncs quines són aquestes il·lusions i quin

paper tindran per tant les idees. No obstant això remarcar que, tal com veurem, allò que pot ser considerat dialèctic –il·lusori– no són les idees, sinó l'ús incorrecte que d'elles es fa. (B 697). És més, la il·lusió, com a tal és inevitable perquè com hem dit les arrels d'eixa il·lusió estan en la pròpia raó. Dit d'altra manera, podem reconèixer que estem davant *d'una il·lusió transcendental* de la mateixa manera que reconeixem que el llapis mig submergit no està realment tort, però no per això aquesta il·lusió desapareix, tal i com tampoc, en el cas del llapis, el coneixement que és pura il·lusió òptica fa que el veiem recte. L'únic que pot fer la raó és saber que és una il·lusió, tot i que aquesta persistesca (B 354). I explicar com s'origina, clar.

6.5. La distinció fenomen- noümen.

Hem deixat per al final d'aquesta qüestió introduir un terme nou que va a resultar central en l'obra de Kant, i per a to-

ta la filosofia anterior, termes que explica el problema o la diferència d'objectes que van a abordar la ciència natural i la metafísica, l'enteniment i la raó.

Recapitem una mica el que sabem fins ara. Sabem que Kant ens ha dit que la sensibilitat aporta com a elements a priori l'espai i el temps i que el resultat de "tamisar" les impressions externes a través d'eixes intuïcions pures l'anomenem *fenomen*. Eixe terme que ja coneixíem és el primer terme que ara ens interessa en tant que anem a contraposar-lo al que ara volem presentar.

Abans de presentar-lo fer notar que eixe plantejament, és novedós en l'epistemologia en la mesura que trenca amb el plantejament empirista dels seus coetanis. Per a Kant l'objecte extern, com hem dit, intervé en el coneixement a través de la sensació, però la sensació no és reduïda sols a la simple representació de l'objecte extern. El fenomen és la suma del que prové de fora més allò que l'individu

aporta l'individu, uns elements a priori, que són independent de l'existència sensible de l'objecte.

Què passa doncs ací? Si ho haguérem d'expressar amb una equació seria més o menys així:

Objecte del coneixement

(el que jo conec) =

objecte en si + elements a priori.

Què significa açò? Que nosaltres, en la nostra ment, en el nostre acte de coneixement, sempre aportem quelcom, de forma que el resultat l'objecte que jo conec, no és mai l'objecte en si, tal com existeix en el món extern a mi, sinó que sempre està **condicionat** (modificat) per les meues aportacions. Dit d'altra manera: ***l'objecte per a mi –de coneixement– mai serà l'objecte en si.*** No puc conèixer les coses tal com són –en si–, sinó tal com són *per a mi*, com són després que passen pels meus conceptes i elements a priori. A l'objecte del coneixement, tal com a mi se m'apareix,

se'm manifesta, l'anomena Kant **FENOMEN**, que és el terme que ja coneixem. Aquest terme ve del grec *phainómenon* que significa *allò que se m'apareix*

Però Kant va a buscar un altre terme, d'origen grec, per a contraposar a *l'objecte que m'apareix* amb el qual designar l'*objecte o cosa en si*: **NOÛMEN**. Aquest terme que procedeix del grec *noumena* -i que Plató utilitzà en el *Timeu* 51b per a designar als *eidos*- significa *la cosa pensada o intel·ligida*. El *fenomen* és per tant la cosa que jo conec a partir del que jo aporte al coneixement, és a dir, és la cosa condicionada, vista amb les condicions que jo li pose i que no té existència fora mi (B 59); per contra el *noümen*, és la cosa tal com ella és, és la *cosa incondicionada*, i com a tal és lògicament impossible que siga coneguda sensiblement (B XX i B 59); per això, el nostre coneixement racional:

“... solament arriba a fenòmens; per contra, la cosa en si mateixa, per bé que real per si

mateixa, la deixa però que resti desconeguda per nosaltres."
(B XX)

Què significa açò? Significa que el nostre coneixement empíric, el de les coses sensibles no és un coneixement dels *noumèns*, ja que aquests en tant que coses en si, en tant que coses **in**-condicionades, no són coneguts en la mesura en que conèixer implica imposar les nostres condicions. Per tant l'únic que nosaltres podem conèixer és a l'objecte *condicionat*, i això és el que hem anomenat *fenomen*. Les coses en tant que fenòmens són regides pel nostre enteniment i són conegudes, però l'objecte en si abans que actuen la sensibilitat i l'enteniment, en tant que *noümen*, mai pot ser conegut.

L'únic coneixement possible és de fenòmens i això significa problemes a la vista per a la metafísica, que no sembla que precisament vaja a ocupar-se de fenòmens en tant que metafísica:

"... en conseqüència, no podem tenir coneixement de cap

objecte com a cosa en si mateixa, sinó solament en tant que objecte de la intuïció sensible, és a dir, com a fenomen... D'això, doncs, en resulta, per descomptat, la limitació de tot coneixement especulatiu possible de la raó únicament als mers objectes de l'experiència."
(B XXVI)

El coneixement científic és sempre coneixements de fenòmens, i més concretament és coneixement dels elements a priori, els elements condicionats que posem nosaltres. No hi ha cap coneixement -sobre el món extern- que no siga un coneixement empíric, un coneixement sensible. Per a Kant tot el coneixement sobre les coses ha d'ésser un coneixement sensible i de cap manera un coneixement extrasensible que és el que pretén la "*ciència*" metafísica:

"A saber, que amb aquesta capacitat mai no podem eixir fora dels límits de l'experiència possible, fet que, tanmateix, és precisament la tasca més essencial d'aquesta ciència." (B XIX)

El problema es planteja per tant no en la física, que sí

que parla de coses sensibles, sinó de la metafísica que vol explicar allò més important, ens extrasensibles com Déu, substància (ànima) i món.

No és d'estranyar, com ja s'ha dit, que la metafísica tinga eixa tendència a cosificar eixes tres idees que mai podran tindre una representació fenomènica. Recordem que el problema en la metafísica sorgia pel fet de caure en l'ús *constituti*u d'eixes idees.

7. EL GIR COPERNICÀ COM A REVOLUCIÓ A LA METAFÍSICA.

7.1. *La inversió dels papers entre subjecte i objecte.*

Sabent tot el que sabem podem retornar a veure què ha passat amb la metafísica i com podem plantejar-la a partir d'ara. Perquè una cosa li queda clara a Kant, l'ésser humà, mentre siga humà, no renunciarà mai a fer una metafísica. Podem dir, emulant a Aristòtil, que som *animals metafísics*. Recordem que hem dit que Kant planteja que la raó tendeix sempre a buscar allò *incondicionat*, De fet Kant parla d'una *disposició natural* a fer metafísica. És evident doncs que no anem a renunciar a fer metafísica, perquè clar, eixa renúncia podria ser una solució al problema que se'ns planteja. Però clar és il·lustrat i no renuncia a la metafísica.

Ara bé, també queda clar que no podem continuar fent-la

conforme s'ha fet fins ara, a les *palpentes*, perquè això ens duia a un *cul de sac*. I acabem ahí precisament per no haver diferenciat raó d'enteniment, fenomen de noümen, per no haver acceptat que el subjecte aportava elements a priori al coneixement. Això calia invertir-ho, i la inversió d'eixe plantejament és el que s'ha anomenat el **gir copernicà**, ja que quan Kant ens explica quines coses hem de canviar ens posa com a exemple la *revolució* -recordem que ja hem destacat aquest terme- que va generar Copèrnic en el camp de l'astronomia. Abans de Copèrnic, amb el geocentrisme, no es podia explicar satisfactòriament el moviment dels planetes. Aquest, però, invertí els papers dels Sol i la Terra. Prova a explicar què passaria si fos el Sol qui estigués quiet i la Terra un planeta més al seu voltant. I *eureka*, encertà!

Tal volta ara, pensà Kant, calga fer el mateix al terreny metafísic. Abans, quan l'objecte era el que tenia el paper actiu i el subjecte el passiu, aquest, el subjecte coneixia directament l'*objecte en si*, es a dir tal com es donava en la realitat. El subjecte era considerat com una taula rasa, és a dir, com un receptor passiu que és impressionat, que és abordat per l'objecte. La meua ment és com un recipient buit, com un paper en blanc, el qual, quan coneix un objecte -per exemple una flor- és modificat, és impressionat per les sensacions que m'arriben a través dels sentits (com si copiàrem o fotografiàrem la flor en aqueix full).

El subjecte, en la teoria tradicional del coneixement, té doncs un paper passiu; l'element actiu al coneixement és per tant l'objecte, que apareix reflectit a la meua ment "*tal com és a la realitat*". Aquest plantejament el podríem qualificar com un objectivisme ingenu, i era el que impera fins el moment:

"Fins ara hom admetia que tot el nostre coneixement s'havia de regir pels objectes."
(B XVI)

O dit d'altra manera, fins ara s'havia suposat que tot coneixement -una vegada refusat el racionalisme cartesià, i el platonisme medieval- era un coneixement empíric que provenia dels objectes. Però Kant qüestiona aquesta visió; i és que ja les matemàtiques demostraren, fa temps, que no era així, i sobretot, en la seu època, la física, descobrint a través dels experiments i l'observació, lleis que com a tal no són empíriques sinó intel·lectuals.

Perquè, què passa si restem en aquest *objectivisme ingenu*? Doncs que el coneixement sensible dependria absolutament de la informació que generava l'objecte i per tant tota la informació seria *a posteriori*, o el que és el mateix, tota el nostre saber ni seria universal, ni necessari. Però clar, això no deixa de ser una paradoxa.

Les ciències són ciències en tant que coneixen i reconei-

xen una sèrie de judicis i conceptes que són a priori, és a dir que no provenen de l'experiència (no provenen de l'objecte) sinó que més bé els hem posat nosaltres (el subjecte):

"La raó ha d'anar a la natura, en una mà, amb els seus principis. Segons els quals solament els fenòmens que concorden entre si poder ser vàlids com a lleis, i en l'altra amb l'experiment que ella s'ha inventat segons aquests principis..." (B XIII).

Sols si ho plantejem així, sols si les nostres facultats aporten elements a priori -espai i temps per una banda i categories per altra- és possible un coneixement universal i necessari, que és el que ha de caracteritzar al coneixement científic. La filosofia, la metafísica, fins ara ha explicat mal com coneixem.

Amb aquest plantejament, com veiem, Kant trenca radicalment l'objectivisme ingenu que fins ara havia dominat l'epistemologia. Per a Kant el paper del subjecte en el coneixement, no serà passiu, i el de

l'objecte actiu. El coneixement sols és possible, sols es pot explicar si el subjecte aporta elements a priori, és a dir si no és sols l'objecte el que determina el que anem a conèixer, sinó que és el subjecte el que domina, el que guia l'acte de coneixement:

"Assagem, doncs, per una vegada si no avançarem millor en les tasques de la metafísica admetent que els objectes han de regir-se pel nostre coneixement, la qual cosa ja concorda més bé amb la desitjada possibilitat d'un coneixement a priori d'aquests objectes..." (B XVI)

A partir d'ara endavant són els objectes els que es conformarien segons allò que aporten les nostres facultats. Acabem per tant d'assistir al famós *gir copernicà* que abans esmentàvem. Fins ara la metafísica explicava el coneixement fent de l'objecte el pol actiu; i fins ara havia errat el camí. Ara calia un gir, calia posar al centre de l'acte de coneixement al subjecte com aquell que construeix l'objecte i fa possible el coneixement.

7.2. *Quan l'objecte es regeix per la sensibilitat i l'enteniment.*

La sensibilitat, explica per tant Kant, no és pura receptivitat, pura passivitat. D'ara endavant, i també passarà amb l'enteniment, serà ella qui duga la batuta:

"...però si l'objecte (com a objecte dels sentits) es regeix per la constitució de la nostra capacitat d'intuïció, llavors jo puc representar-me perfectament aquesta possibilitat." (B XVII)

Fixem-nos doncs com explica clarament que la nostra capacitat de la intuïció, és a dir la *sensibilitat*, qui "sotmet" qui regeix a l'objecte dels sentits. Al capdavall, en l'acte cognoscitiu, nosaltres, pel que fa a la intuïció sensible de l'objecte, hi posem una sèrie d'elements –l'espai i el temps–, que el fan possible. El mateix passa amb el coneixement conceptual que fa possible l'**enteniment**. Torna a ratificar-se en la seua solució:

"... aleshores jo puc o admetre que els conceptes mitjançant els quals realitze aquesta determinació també es regeixen

per l'objecte... o admetre que els objectes o, el que és el mateix, l'experiència en què solament són coneguts (com a objectes donats), es regeix per aquests conceptes, i aleshores veig de seguida una indicació de sortida més fàcil..." (B XVII)

Entendre el que ací estem explicant és entendre en gran part la novetat de l'obra de Kant. En definitiva el que Kant fa realitzant la seua *Crítica* és veure quin paper juguen les facultats de coneixement en l'acte de conèixer: **el paper de la sensibilitat i de l'enteniment, no és passiu, sinó contràriament al que es pensava és totalment actiu**. Imitant el gir que donà Copèrnic en astronomia Kant invertí també els papers del subjecte i l'objecte. L'enteniment i la sensibilitat són concebudes a partir de Kant com unes facultats que aporten al mateix acte de coneixement una sèrie d'elements **a priori** que constitueixen, que construeixen, l'objecte. Per això Kant afirma, en parlar de la sensibilitat, que no pot ser l'objecte qui regisca a

aquesta sinó a l'inrevés, és l'objecte dels sentits qui:

"... es regeix per la constitució de la nostra capacitat d'intuïció..." (B XVII)

Igualment passarà amb el paper que hi jugarà l'enteniment en l'acte cognoscitiu, perquè com molt bé ens recorda Kant en aquestes línies, aquest acte no pot aturar-se en allò realitzat per la sensibilitat. Si volem arribar al fet que allò que percebem siga coneixement ha d'actuar l'enteniment. Però l'enteniment, que serà aquell que conceptualitze els fenòmens de la sensibilitat, no pot utilitzar sols conceptes sorgits a posteriori de l'experiència –del costum, com diria Hume–, ja que açò ens abocaria a l'escepticisme. Cadrà doncs admetre que:

"... els objectes o, el que és el mateix, l'experiència en què solament són coneguts (com a objectes donats), es regeix per aquests conceptes, i aleshores veig de seguida una indicació de sortida més fàcil." (B XVII)

Per tant, en el coneixement, i sempre que no diguem el contrari ens referim al coneixement sensible, tota l'aportació no la realitza l'objecte a través de les sensacions, sinó que una part d'aquest coneixement la posa el subjecte amb anterioritat a l'experiència sensible, les aporta ell en posar l'enteniment una sèrie de conceptes a priori, és a dir, les **categories**, que és allò que està referint-se la citació anterior.

En definitiva, com hem dit, les ciències sols ho són si copsen allò universal i necessari, i allò universal i necessari és allò a priori, allò que nosaltres posem, no el que posa l'experiència que com a tal és sempre a posteriori, contingent. D'ací que el que tot el que estem dient fa unes quantes pàgines es pot resumir en la següent frase de Kant:

"... que de les coses no en coneixem a priori sinó el que nosaltres mateixos hi posem." (B XVIII)

7.3. *I què passa amb la metafísica que no s'ocupa de fenòmens?*

Ara bé, tot açò què hem explicat ens aclareix com és possible el coneixement fenomènic, el coneixement dels objectes sensibles, o el que és el mateix, ens explica com és possible el coneixement a les matemàtiques i la ciència natural. Però clar, d'ells no es pot ocupar la metafísica, aquesta té una limitació, i és que s'ocupa, hem dit, d'idees que no tenen correlat fenomènic. Però com que fins ara no ha tingut les coses clares el que ha fet la metafísica és tractar eixes idees transcendental com si foren objectes sensibles, com si foren fenòmens i no com a noúmens que són. Per això la metafísica, que era concebuda com a la reina de les ciències, com a ciència (episteme) suprema, ha estat l'única ciència que no s'ha configurat com a ciència.

La resposta que va a donar la podem intuir. Seguint el principi que hem enunciat en parlar de les altres ciències, la metafísica sols seria ciència, si, a

l'igual que la física i les matemàtiques, troba també elements a priori, és a dir que no provenen de l'experiència, i que, per tant, hem posat nosaltres. Però, serà açò factible?

8. LA CRÍTICA TRANSCENDENTAL A LA METAFÍSICA

8.1. *La necessitat d'una crítica de la raó com a ciència particular.*

Hi ha doncs clarament en Kant un intent de renovació de la metafísica, però diferent al que fins aquell moment havien intentat tots els filòsofs anteriors. Kant, més que canviar la metafísica directament, és a dir el seu contingut, el que vol és revisar un aspecte previ: el procediment o mètode d'aquesta. Aquesta feina és el que ell anomena la **tasca crítica de la raó pura** (B XXII). La reflexió per tant que ací es realitza no és un reflexió metafísica, sinó sobre el mètode de la metafísica, que és una tasca **prèvia i preparatòria**.

De fet, aquesta va a ser la tasca que li queda encomanada a la metafísica. Si tot coneixement és com ha hem dit sensible, i si els objectes de la metafísica

no ho són -són sols noumens-, la tasca principal, el que Kant anomena la **primera part de la metafísica**, serà doncs investigar quina és la funció i el paper de la raó; o dit d'altra manera, la metafísica:

“...només s'ocuparà dels principis i les limitacions del seu ús que són determinades per aquells.” (B XXIV)

A les pàgines del *Pròleg* Kant va a apuntar cap a una novedosa separació de la metafísica en dues parts. Una primera part, a que donaria peu la pròpia *Crítica*, seria precisament eixa, la que s'encarregaria, no tant dels objectes no sensibles, com de la revisió de la raó i dels seu límits. Aquesta primera part de la metafísica sí que pot ser una ciència, particular clar, en la mesura que no va a centrar-se en els objectes de la metafísica, dels qual ja s'ocuparia la segona part:

“Aquesta ciència no pot ser d’una extensió esglaiadorament gran, perquè no s’ocupa d’objectes de la raó - la varietat dels qual és infinita -, sinó simplement de la raó mateixa, de problemes que naixen totalment de les seues entranyes i que li són proposat no per la naturalesa de les coses que són diferents d’ella, sinó per la seua pròpia naturalesa.” (B 23)

En definitiva, aquesta *Crítica* va a dedicar-se per tant, no a analitzar o a conèixer objectes, sinó, com diem en començar aquests fulls sobre Kant, a **conèixer com coneixem**. Però això ho ampliarem en el següent apartat.

Kant qualifica a la filosofia crítica com una preparació per a la metafísica, que seria el sistema complet dels coneixements obtinguts mercè a la *Crítica* propedèutica. Tal filosofia transcendental, tal filosofia que explica com coneixem, és una ciència "particular" que faria possible la metafísica:

“De tot això resulta, doncs, la idea d’una ciència particular

que pot ser anomenada crítica de la raó pura...” (B 24)

8.2. *Filosofia i idealisme transcendental*

La filosofia de Kant és doncs concebuda com una **filosofia transcendental**, en la mesura que la primera tasca que té encomanada la filosofia és explicar com és possible el coneixement. **Transcendental** en Kant significa "*condició de possibilitat*", significa allò que fa possible una cosa:

“Anomene transcendental tot coneixement que en general s’ocupa no tant d’objectes com de la nostra manera de conèixer els objectes, en la mesura en què aquesta manera de conèixer-los ha de ser possible a priori. Un sistema de conceptes d’aquesta classe s’anomenaria filosofia transcendental” (B 25)

En general la filosofia de Kant sol ser coneguda precisament amb aquest nom, amb el de *filosofia transcendental*; o mes concretament cal dir que aquesta sol ser qualificada o designada com a **IDEALISME TRANSCENDENTAL**:

- **Idealisme** perquè Kant nega la possibilitat de conèixer directament les coses en si -els noúmens- donat que nosaltres sols podem conèixer allò que ens arriba a través de les sensacions i que es barreja amb allò que aportem nosaltres. En definitiva, nosaltres no coneixem els objectes tal com són en sí, sinó les “*idees*” enteses com a fenòmens. (B 519)
- **Transcendental** perquè com acabem de citar, la seua filosofia reflexiona no sobre els objectes de coneixement, sinó sobre com els coneixem.

Al capdavall eixa primer pregunta que Kant llençava, *què puc conèixer*, té una resposta clara i contundent: puc conèixer els fenòmens, allò del món exterior que s'adequa als elements a priori que aporten la meua sensibilitat i el meu enteniment, però no puc conèixer la cosa en si o noúmen. El que conec és un

representació "ideal" a les meues facultats

Així doncs, ja hem avançat en relació a eixa metafísica que retrocedia habitualment. La metafísica, com diu Kant, té una sort singular, diferent: la metafísica és una disciplina que, si vol ser ciència, s'ha d'ocupar d'analitzar tots els coneixements que la raó crea, o dit d'altra forma: *la metafísica serà ciència en tant que primer realitze una crítica de la raó pura.*

La metafísica kantiana crítica impossibilita la concepció i la tasca tradicional de la metafísica tradicional a la qual ell anomena **dogmàtica**.

“... i el seu procediment és al començament dogmàtic, ço és, que sense examinar prèviament la capacitat o la incapacitat de la raó per a una empresa tan gran, n'assumeix la realització amb tota la confiança.” (B 7)

Kant contraposa clarament la metafísica anterior, que s'ha llençat a l'aventura de "conèixer" els noúmens sense haver analitzat prèviament la facultat de la raó i la resta de facultats

amb el que és la seua proposta de metafísica, una metafísica crítica, una metafísica il·lustrada que sols serà possible després d'haver realitzat aquest "judici" a la raó que és la *Crítica*. Sols la *Crítica* pot acabar amb les fonts dels errors i fer-nos conscients de la *Dialèctica de la raó*:

"Per tant, el primer i més important afer de la filosofia és suprimir d'aquesta dialèctica, d'una vegada per totes, tota influència perjudicial i tancar així la font de tots els errors." (B XXXI).

Es més, la tasca crítica de la metafísica consistirà en traçar clarament els límits de la raó i en saber com utilitzar la raó en el seu ús teòric i en el seu ús pràctic. O, si ho preferim, la primera part de la metafísica té per objectiu *il·lustrar* a la pròpia raó i desemmascarar a tots aquells que han pretés realitzar una metafísica no crítica, una metafísica dogmàtica i que han convertit a la metafísica no en reina, sinó en pídolaire de les ciències.

8.3. La utilitat negativa de la Crítica.

Després d'aquesta nova tasca o d'aquesta novetat en la forma de concebre la metafísica Kant reflexiona sobre quina és doncs la utilitat de la metafísica.

La primera és la que ja acabem d'apuntar i que ell qualifica com a **negativa**:

"...la de no atrevir-nos mai a ultrapassar amb la raó especulativa els límits de l'experiència, i aquesta és també, en realitat la seua primera utilitat." (B XXIV)

En conseqüència podem dir que la reflexió –la *Crítica*– amb la que comença Kant a abordar el problema de la metafísica no ens possibilita, sinó tot el contrari, ens veda l'accés a aqueix món de realitats supra-sensibles que eren les que en principi hauria de tractar la metafísica. En altres paraules, el primer resultat que possibilita la *Crítica* és **situar fora de l'àmbit de la prova i la refutació -del coneixement-** el temes tradicionals d'aquesta disciplina, **la llibertat, Déu i la immortalitat.**

I cal situar aquestes qüestions de les que tradicionalment s'ha ocupat la metafísica fora d'eixe àmbit especulatiu perquè, si permetem a la metafísica abordar-los conforme ho ha fet fins ara, li permetem ser dogmàtica en el sentit pejoratiu del terme, donat que aquesta intentaria aplicar eixes categories, que l'enteniment aplica sense problemes a l'experiència, a objectes no fenomènics. I ahí sorgeix el problema.

Recordem que havíem conclòs que si la metafísica devia comportar-se com una ciència deuria utilitzar els judicis *sintètics a priori* que són els que converteixen a les disciplines com a ciències. Però en realitat mai hem contestat si aquests judicis són possibles o no a la metafísica. I possiblement ha arribat el moment de contestar a aquesta qüestió. **A la “Dialèctica transcendental” Kant reflexiona amplament la qüestió de la possibilitat o impossibilitat dels judicis sintètics a priori en la metafísica, arribant a la conclusió que no són possi-**

bles, ja que no és possible una intuïció -coneixement immediat- sensible dels seus objectes d'estudi. Ni tampoc cap intuïció intel·ligible que ell no admet. Estan així les coses podem concloure que **és impossible conèixer res sobre els objectes dels que tracta la metafísica.**

L'estudi de l'ús teòric de la raó en la *Dialèctica* ens mena a proposicions contradictòries. Tenim tant raons per afirmar com negar cadascuna d'aquestes qüestions metafísiques. La *Crítica* li *nega* doncs a la raó fer servir les categories i elaborar judicis sintètics a priori sobre noumèns.

Però aquest paper "negador" de la *Crítica*, tot i que puga resultar desagradable, és necessari, igual que és necessari el paper de la policia que al capdavant, diu Kant, també li *nega* a un delinqüent delinquir. O per dir-ho amb altres paraules, sols si evitem que la raó vaja pel camí errat tindrà aquesta la possibilitat d'escollir el correcte:

“... la seua utilitat respecte a l'especulació no seria realment

més que negativa; serviria no per a eixamplament sinó tan sols par a l'aclariment de la nostra raó, i la mantindria lliure d'errors, la qual cosa ja és un guany molt gran.” (B 25)

Estem renunciant doncs a la metafísica? L'estem declarant impossible? Ens ha estafat la raó durant dos mil anys impulsant-nos a fer una metafísica? Ja hem dit que no. Kant és un il·lustrat i considera que si existeix eixa *disposició natural* a fer metafísica és perquè aquesta deurà ser possible d'una manera o altra.

D'ahi que aquesta prohibició o **utilitat negativa** fa possible una segona utilitat que seria la *positiva*; és a dir, a partir de la limitació en el camp del coneixement –en el camp de la teoria–, el que fem és evitar que aquesta raó pura envaïska el camp de la raó pràctica, el camp de l'ètica. Així, les limitacions que trobarà aquesta raó en el camp teòric no existiran en el camp de la raó pràctica:

“Per això una crítica que limita la raó especulativa és com a

tal, certament negativa; nogensmenys, en la mesura en què així elimina alhora un entrebanc que limita l'ús pur pràctic o que amenaça fins i tot d'anorrear-lo, en realitat és d'una utilitat positiva i molt important...” (B XXV)

És més Kant remarca unes pàgines després:

“tanmateix, quan són emprats - referint-se als principis de l'experiència - en allò que no pot ser un objecte de l'experiència, sempre ho transformen realment en fenomen i així declaren per impossible tota ampliació pràctica de la raó pura. (B XXX)

Kant indica per tant que aquesta extensió de la raó especulativa més enllà del seus límits és l'anomenada *metafísica dogmàtica* (la que es nega a realitzar la crítica que ell fa), i que aquesta és la que s'oposa a la moralitat, a l'ètica, en no separar clarament aquests camps.

Podem percebre doncs com les coses es posen realment difícils per a la metafísica, ja que

si no hi ha cap coneixement que no siga sensible, que no siga sobre objectes empírics –i els de la metafísica no ho són–, quina eixida li queda a aquesta? Kant oferirà, com indica en B XXI i en altres passatges, la via de la raó pràctica, la via moral:

“Ara bé, després d’haver negat a la raó especulativa tot progrés en aquest camp del suprasensible, encara ens resta assajar si en el coneixement pràctic hi ha dades per a determinar aquell concepte racional transcendent de l’incondicionat...” (B XXI)

8.4. De l'ús negatiu a l'ús positiu de la Crítica. Una porta que s'obri.

En definitiva podem dir que hem fet del vici virtut, o que de l'ús negatiu, de la prohibició, hem sabut traure un ús positiu d'ella. Una raó, una única facultat però dos usos compatibles si sabem mantenir-los separats. La raó teòrica va a tenir un paper concret –respon a la pregunta què puc conèixer–, mentre que la raó pràctica va a tenir-ne un altra diferent –respon a la pregun-

ta què puc fer -. Cadascuna va a tenir les seues regles, de forma que el que en una està prohibit, en l'altra és possible i necessari:

“...hi ha un ús pràctic absolutament necessari de la raó pura (l'ús moral), en què aquesta s'amplia inevitablement més enllà dels límits de la sensibilitat, i per això no necessita, ben cert, cap ajuda de l'especulativa.” (B XXV)

Unes pàgines després, en B 29 Kant torna a deixar ben clara la dicotomia ús especulatiu/pràctic. El primer ús exclou tot element empíric, per a això ja estan les ciències. El segon ús permet parlar de motius propers al món empíric de la praxi, al món dels sentiments i de l'acció humana, i per tant sí que hi estaria relacionada amb aquest món empíric dels sentiments, tot i que la raó pràctica és raó, i no pas sentiments (plaer, dolor...).

Kant tanca una porta i obri un altra, Kant li diu a la raó que amb l'ús teòric no pot fer el

que des de fa dos mil anys intenta fer. Però per contra sí que podrà una **metafísica pràctica** amb l'ús pràctic. No es d'estranyar que ho resumisca magníficament amb aquesta lapidària frase:

“...Em calgué, doncs, suprimir el saber per aconseguir lloc al creure...” (B XXX)

Amb aquesta operació Kant no pretén altra cosa que acabar amb les interminables disputes **teòriques** sobre l'existència de Déu o de l'ànima humana o la problemàtica llibertat-determinisme. Per a ell, com els diferents estudiosos han determinat, les veritats relatives a l'existència d'una ànima espiritual, de la llibertat humana o l'existència d'un Déu no poden descansar sobre arguments teòrics i fal·laços que puguen ser combatuts pels que neguen tals veritats. La demostració de tal realitats suprasensibles no pot venir per l'ús teòric de la raó-restringit a les realitats sensibles- sinó que ha de ser tasca de

l'ús pràctic, de l'esfera moral, en tant que són realment objectes de creença -o de fe- i no de coneixement.

8.5. *La distinció conèixer-pensar.*

Per això pertoca introduir una nova oposició kantiana, la que ell estableix entre **conèixer** i **pensar**, i que ens ajuda a veure com Kant permet seguir la reflexió metafísica per la via pràctica. *Conèixer* una cosa significa tenir *experiència* d'ella, i açò sols és possible en el cas dels *fenòmens*, és a dir, de les coses que m'arriben a través dels sentits, sols és possible per a les coses condicionades. Però el noümen, com quelcom *incondicionat* que és, no pot ésser conegut. Però, pot ser pensat? Per a Kant **el noümen pot ser pensat** encara que siga incondicionat. Aquesta dicotomia que estableix entre conèixer i pensar, i que és la que genera la distinció entre coneixement teòric i pràctic, es deu al fet que en ambdós casos ens relacionem de forma diferent amb l'objecte. En el primer cas el **co-**

neixem per a **determinar-lo**, és a dir, per a convertir-lo en *fenomen*. En el segon, el **pensem** per a **convertir-lo en realitat**, en realitat pràctica o moral, tal i com explica a B X.

Així per exemple idees com la de Déu o ànima, tot i que no poden ésser conegudes per via sensible, sí que poden ésser reflexionades racionament en tant que són nocions que la raó produeix, i que a més a més, tenen una gran incidència en el nostre comportament. Pensar un objecte és diferent a conèixer-lo. La raó pura troba uns límits a l'hora de conèixer els objectes. La mateixa metafísica no pot tenir coneixements sobre els objectes que deuria ocupar-se. Però la raó, en els seus ús pràctic, no troba els mateixos límits pel que fa a pensar-los, i per ací és per on troba el camí la metafísica:

"Per conèixer un objecte cal que jo puga demostrar-ne la possibilitat (sia segons el testimoni de l'experiència de la seua realitat, sia a priori per la raó). Però jo puc pensar el que

vull, sempre que no em contradiga a mi mateix, és a dir, sempre que el meu concepte siga un pensament possible, encara que no puga, certament, respondre si, en el conjunt de totes les possibilitats, a aquest concepte també correspon o no un objecte. Però per atribuir a un concepte semblant validesa objectiva (possibilitat real, car la primera era merament la possibilitat lògica), hi cal quelcom més. Però aquest quelcom més no necessita precisament ser cercat en les fonts teòriques del coneixement; també pot trobar-se en les pràctiques. (Nota de Kant en B XXVII).

En definitiva, per a Kant *els límits del coneixement científic no coincideixen amb els límits de l'experiència sensible*. Nogensmenys l'ésser humà no és un ésser més, un animal més, ja que els humans tenim una dimensió, una esfera que ens fa distints a la resta d'animals: l'esfera moral, o com diu Kant, el **factum moral**.

És per això que, si bé **la metafísica té prohibit conèixer les coses sensibles, els fenòmens, no té doncs prohibit pensar els noumens**, la cosa en si. Podem dir per tant que no té

prohibit avançar en l'esfera de la moralitat.

Kant professa, com tant altres filòsofs anterior un **dualisme antropològic** que es veu perfectament quen estableix un interessant paral·lelisme pel que fa a la peculiar situació de l'ànima humana. (B XXVII i següents) Per una banda la nostra ànima -o millor dit el nostre ésser- en tant que està unida a un ésser corporal que forma part de la naturalesa conviu amb una sèrie de fenòmens naturals -com la gravetat per exemple- que es troben regits per unes lleis regulars. Kant designa açò com al **regne de la necessitat**. És evident que nosaltres vivim en un món físic on les coses són sempre d'una determinada manera i es podent predir. Però al mateix temps, som uns animals diferents, ja que tenim eixa peculiaritat: en el camp moral, en el camp de l'acció som lliures, podem fer el que vulguem. No podem "provar" en un laboratori l'existència de la llibertat, però la nostra consciència moral implica

l'existència de la llibertat. Si no fórem lliure no existiria la moralitat, la pròpia consciència moral és una "prova", no teòrica sinó pràctica, de la fe en la llibertat. Ens trobem doncs en el **regne de la llibertat**.

Per si no tenim clar eixa antropologia dualista de Kant sols cal que ens remetem a la placa que fa d'epitafi -un fragment de la *Crítica de la Raó Pràctica*- en la seua tomba: "*Dues coses omplin la meua ment amb una sempre renovada i creixent sorpresa i admiració per molt que continue reflexionant sobre elles: el firmament sobre meu i la llei moral dintre de mi*"

Necessitat i llibertat són per tant components inseparables de la nostra ànima; inseparables, sí, però diferenciables. És més, gràcies a la distinció que fa la Crítica entre *conèixer* i *pensar*, entre *fenomen* i *noümen*, és possible dir, sense contradicció d'un ésser, l'home o la seua ànima, que és lliure i determinat (B XXVII). Sobre l'home com a espècie fenomènica i noümenica que es

parla en aquesta pàgina hom pot llegir el següent text de Kant de la *Crítica de la Raó Pràctica*:

“Esta analítica expone que la razón pura puede ser práctica, es decir: determinar la voluntad independientemente de todo lo empírico - y por cierto- que mediante un hecho en que la razón pura se demuestra en nosotros prácticamente, a saber, la autonomía en el principio de la moralidad mediante el cual determina la voluntad a obrar. Indica al mismo tiempo que este hecho está inseparablemente unido a la conciencia de la libertad de voluntad - y aun es idéntico a ella - mediante la cual la voluntad de un ser racional que, como perteneciente al mundo de los sentidos, se sabe sometido necesariamente a las leyes de la causalidad como a otras causas eficientes, pero al propio tiempo en lo práctico, por otra parte, como ser en sí, tiene conciencia de su existencia determinable en un orden inteligible de las cosas... pues en otro lugar se ha demostrado suficientemente que la libertad, si se nos atribuye, nos sume en un orden inteligible de las cosas.” (KANT, I: “Crítica de la razón práctica.” Buenos Aires: Losada, 1977, 4ª ed., cap. 1,1, pàg. 48)

En realitat, la primera característica -la necessitat- seria

aquella que nosaltres coneixeríem en la vessant fenomènica de la nostra ànima. Nosaltres evidentment podem conèixer la necessitat, la causalitat que obliga a la naturalesa a unes certes regularitats (açò són les lleis científiques). Però evidentment jo no tinc coneixement, és a dir, no veig, no tinc sensacions corporals del que és la llibertat:

“... encara que tampoc puga conèixer la llibertat com a propietat d'un ésser al qual atribuesc efectes en el món sensible... no obstant això puc, en efecte, pensar la llibertat, ço és, la seua representació almenys no conté en si cap contradicció si s'acompleix la nostra distinció crítica d'ambdues formes de representació (la sensible i la intel·lectual)...” (B XXVIII)

Com diu Kant la llibertat la puc concebre, és a dir **pensar**, per què aquesta en realitat és un noümen, una cosa en si que no es deixa representar sensiblement sinó sols intel·lectualment.

No obstant això aquest pensament d'aquest tipus d'idees (Déu, ànima, món), mai es poden trobar suport en la raó

especulativa, ja que aleshores serien tractades, no com a idees, sinó com a objectes sensibles. D'això se'n segueix que per poder abordar aquestes idees en l'àmbit que els pertoca, el pràctic, siga necessari limitar les pretensions de la raó especulativa, siga necessari limitar la metafísica especulativa. (B XXX). Aquests objectes no seran coneguts sinó que Kant parlarà d'ells, o els reintroduirà, com a "**postulats pràctics**". La creença en ells és això, una creença –tot i que racional–, no un coneixement, de forma que en parlar d'ells hem deixat pas a la creença en aquests objectes, ja que sobre ells no es pot provar res, ni la seua existència, ni la seua no existència. Per a la vida pràctica, per a la nostra conducta ètica, suposem aquesta existència.

Ara bé, no significa això que el fet que no puga conèixer aquestes idees, i que l'ús especulatiu de la raó haja de cedir, en aquest terreny, el pas a l'ús pràctic, que aquest ús i la metafísica pràctica resultant siguen

un producte de *segona categoria*. Tot el contrari, en Kant, es dóna, tal com se sol dir, una **primacia** de l'ús pràctic de la raó que passa per valorar, i molt, l'ús teòric o especulatiu, però limitant-lo sempre al terreny no metafísic.

Kant ha localitzat clarament quin és el problema de la metafísica, que és dogmàtica, i ha proposat una solució, la continuació de la metafísica per la via pràctica, en el que Kant anomena com una metafísica dels costums. Com indicava ja al primer paràgraf del *Pròleg*, igual el que calia era "**renunciar com a cosa vana una bona part d'allò que hi havia contingut en l'objectiu pres abans sense reflexió**" (BVII).

La raó per tant, com a darrera facultat que és, no és la capacitada per abordar allò condicionat, sinó allò que incondicionat, com les tres idees transcendents, focalitzant el seu interès en elles; però aquestes li han d'interessar des de la vessant pràctica, ja que si les aborda com sempre ha fet la **metafísica dogmàtica**, des de la vessant

teòrica, l'únic que farà es fer una gran quantitat de feina totalment inútil; o per dir-ho amb paraules que ja ens són familiars, l'ús *pràctic* de la raó –que serà l'únic que faça possible algun tipus de metafísica–, té *primacia*, és més important que l'ús especulatiu:

“En una palabra, estas tres proposiciones –referint-se a les idees de Déu, a l'ànima i a la llibertat– son siempre trascendentes para la razón especulativa y carecen de todo uso inmanente, es decir admisible en relación con objetos de la experiencia y, por consiguiente, de todo empleo útil. Consideradas en si misma, constituyen esfuerzos racionales completamente ociosos, a la vez que extremadamente difíciles.

Por consiguiente, si estas tres proposiciones cardinales no nos hacen ninguna falta para el saber y, a pesar de ello, la razón nos las recomienda con insistencia, su importancia sólo afectará en realidad a lo práctico.” (B 827-8)

8.6. La tasca crítica front al dogmatisme.

Hem definit a les seccions anteriors com a **dogmàtica** aquella metafísica que avança en

els seus coneixement sense realitzar una crítica, en especial de la raó, és a dir aquella metafísica que ultrapassa els límits sensibles del coneixement. Front a aquesta metafísica Kant elabora aquesta obra, aquesta *metafísica crítica*. Però ell vol deixar ben clar que si be és cert que a primera vista aquesta nova metafísica sembla que redueix el seu camp respecte a la que designàvem com a *dogmàtica*, no obstant no ha perdut domini ni poder en el camp general dels interessos humans (B XXXII).

Kant el que vol és acabar, limitar, el monopoli de les diferents escoles filosòfiques (totes elles dogmàtiques) (B XXXIV), sense menysprear en si a la veritadera metafísica (la crítica):

“Aquest –el filòsof– continua sent el dipositari exclusiu d'una ciència útil al públic, que la ignora, és a dir, la crítica de la raó.” (B XXXIV).

Per això, com a bon il·lustrat, i tal com vèiem en la introducció sobre la Il·lustració, aposta per la crítica front al

dogmatisme; és més ell mateix insta al fet que els governs “*afavesca la llibertat de semblant crítica*” (B XXXV).

Kant realitza una important distinció entre el que és el dogmatisme en el sentit que fins ara hem vist, i el dogmatisme, o millor dit, el **procediment dogmàtic** necessari en la metafísica (B XXXV-XXXVI). Així la *Crítica* s'oposa al **dogmatisme** entès com la pretensió de la raó d'avançar partint sols de conceptes abstractes i anant més enllà de l'experiència sensible. És doncs un sentit negatiu el ací present. ja que no és realitza una crítica prèvia de la facultat de coneixement.

Però no s'oposa al "**procediment dogmàtic**", al dogmatisme entès un sentit **positiu**; en aquest cas dogmatisme o procediment dogmàtic significa que la raó estableix unes demostracions i coneixements fermes i rigorosos. Per definició tota ciència -i la metafísica també- ha de ser "*dogmàtica*" en sentit positiu, és a dir, ha de seguir un procedi-

ment dogmàtic, en el sentit de segur, front un procediment dubitatiu. La *Crítica* és un pas necessari perquè aquesta facultat supere eixe dogmatisme negatiu, i, paradoxalment, ho fa sent "dogmàtica" en els sentit positiu que indicàvem.

De fet això és el que li va faltar al seu antecessor Wolff, metafísic i introductor de la Il·lustració a l'àmbit lingüístic alemany. Wolff també va intentar acabar amb les disputes dels diferents corrents depurant el vocabulari metafísic alemany i ordenant i sistematitzant la metafísica del seu temps. Kant valora positivament l'intent i la voluntat de Wolff, que quasi ho aconsegueix, que és "*el més gran del tots els filòsofs dogmàtics*", però pensa que la seua errada va ser passar directament a realitzar una metafísica sense realitzar primer una revisió de la facultat de la raó tal com ell la fa, és a dir sense realitzar una crítica:

"Wolff hauria estat particularment capacitat per posar en

aquest lloc una ciència com la metafísica si haguera tingut la pensada de preparar-se prèviament el camp per mitjà de la crítica de l'òrgan, és a dir, de la mateixa raó pura; una manca que cal atribuir no tant a ell com a la dogmàtica forma de pensar de la seua època." (B XXXVI- XXXVII)

8.7. *La crítica com arquitectònica.*

I el que no feu Wolff ho va fer Kant. Kant entenia que el que ell estava fent era una feina prèvia a l'elaboració d'una metafísica, la qual no havia realitzat fins al moment cap revisió de la facultat que la possibilitava.

La tasca crítica que ell fa, que és en tots els aspectes una tasca il·lustrada, consisteix en una revisió dels principis, dels criteris, del que està a la base. És per això que Kant no passa directament a construir un sistema metafísic, sinó a indicar quina és l'estructura d'aquesta raó i com funciona; un segon moment seria doncs construir el sistema metafísic pròpiament, si és que aquest és possible; o parafrasejant el que Aristòtil deia de la lògica envers les ciències,

la *Crítica* seria també un **organon** –instrument– per a poder després elaborar ja les doctrines metafísiques. La *Crítica* es concebuda doncs no com un metafísica, sinó com una mena de **propedèutica** que analitza la facultat que elabora la metafísica:

"...nosaltres podem considerar una ciència del mer enjudiciament de la raó pura, de les seues fonts i els seus límits, com la propedèutica per al sistema de la raó pura. Una semblant ciència caldria anomenar-la no una doctrina, sinó solament crítica de la raó pura." (B 25)

No sols al *Pròleg*, sinó en diferents parts de l'obra Kant, insisteix en el caràcter propedèutic de la *Crítica* (B 879) en que aquesta ha d'esdevenir l'instrument amb el qual fer la metafísica.

No obstant això, unes línies després, en B 26, Kant indica que si aquesta obra seua, la *Crítica*, no donés lloc a aqueix **organon** amb el qual elaborar possibles metafísiques, almenys ens

proporcionaria el que ell anomena un **canon**:

“Entiendo por canon el conjunto de principios a priori del correcto uso de ciertas facultades cognoscitivas.” (B 824)

Siga com siga, *organon* o *canon*, el ben cert és que la Crítica serveix, a partir d'ara, per abordar correctament el camp de la metafísica, i ho és en la mesura que, a més de propedèutica, és també, **arquitectònica**.

“Entiendo por arquitectónica el arte de los sistemas. Como la unidad sistemática es aquello que convierte el conocimiento ordinario en ciencia, es decir, lo transforma de mero agregado de conocimiento en un sistema, la arquitectónica es la doctrina de lo científico en nuestro conocimiento.” (B 860)

Què ens està dient doncs Kant? En primer lloc que concep aquesta crítica i anàlisi de la raó com un *sistema* no com una simple acumulació de coneixements. La Crítica no sols explica com són possibles les ciències, sinó que en si mateixa -en tant que dogmàtica en el sentit posi-

tiu- és ella una ciència, és **sistemàtica**. I ho és perquè parla de la raó i de la resta de facultats, les quals conformen un conjunt interrelacionat:

“La razón humana es arquitectónica por naturaleza, es decir, considera todos los conocimientos como pertenecientes a un posible sistema”. (B 474)

Per això, aquest llibre, ens diu Kant, conté:

“...una verdadera articulació, on tot és òrgan, és a dir, el tot existeix per a cadascuna de les parts i cada part per al tot.” (B XXXVII)

Aquesta concepció sistemàtica de les facultats humanes impregna tota la Crítica, i ho fa sobretot per influència de Wolff que va ser el gran sistematitzador de la metafísica. Com ja hem explicat Kant insisteix en diverses ocasions en la necessitat de realitzar una "**filosofia transcendental**", allò que seria la primera part de la metafísica en la qual aquesta ja renunciaria a "conèixer" els noümens i contes-

taria a la pregunta *què puc conèixer*:

“La filosofia transcendental és la idea d’una ciència per a la qual la crítica de la raó pura ha d’esbossar tot el pla d’una manera arquitectònica, és a dir, per principis amb completa garantia de la integritat i de la solidesa de totes les parts que constitueixen aquest edifici.” (B 27)

Per això aquesta *Crítica* no és més que una estructura que després cal omplir amb una metafísica pròpiament; aquesta metafísica no seria més que l’exposició (B XXXVIII) o desenvolupament de l’estructura o esbós que Kant ha elaborat ací, on ha investigat el terreny -la raó- sobre la que s’edificaria aquesta. La *Crítica* consisteix en una investigació *prèvia* que precedeix, indica i legitima a la metafísica i a la forma en que aquesta deuria existir.

De fet Kant pensa que, en el que és pròpiament la metafísica, no es van a donar més novetats, no es van a descobrir nous temes, sinó sols a explicar el que ell apunta al llibre. Al final del

Pròleg deixa Kant als filòsofs posteriors la tasca d’exposar amb claredat -d’exposar amb lluminositat-, i de completar, el sistema que ell ha construït (B XLIII; el mateix diu a A XX), sense cap perill de refutació ja que:

“...l’articulació del sistema, considerada com una unitat, no corre el més petit risc.” (B XLIV)

Kant no dubta fins i tot de qualificar a la *Crítica* de la que ens hem ocupat en aquestes pàgines com un **tesor** que permetrà als que vinguen darrere desenvolupar eixa metafísica crítica i il·lustrada que supera eixos més de dos mils anys d’anar a les palpentes que havia tingut la metafísica dogmàtica.

PREGUNTES SOBRE ELS TEXTOS DE KANT.

Les següents preguntes són sols una orientació, ja que allò important d'elles no és tant *encertar-les* com servir de referència per a pensar, reflexionar i entendre el text –o millor dit els textos– de Kant. És per això que no s'han de contestar amb monosíl·labs (*sí, no, bé...*), ni amb frases curtes i inconnexes entre elles (*"Kant pensava que sí. Era favorable a..."*). Tot el contrari cada pregunta ha de ser contestada amb una xicoteta redacció, perquè encara que cadascuna de les preguntes està normalment composada per diverses preguntes concretes, són però totes elles al voltant d'una mateixa temàtica; és per això que la vostra contestació s'ha de fer a través d'una redacció que explique àmpliament el problema plantejat, o millor dit, que reflexione sobre el tema i sobretot sobre els textos de Kant que és allò important. Per una altra banda, la contestació d'aquestes preguntes no significa ni contestar-les *copiant* el text de Kant, ni tampoc contestar-les *passant* dels textos de Kant; aquest difícil *equilibri* l'anireu aconseguint, com és evident, amb la pràctica, però cal que des d'un principi sigueu conscients del que se vos demana: **que la vostra redacció siga una explicació amb les vostres pròpies paraules del text de Kant al que cal fer referència en ella.**

PRÒLEG A LA SEGONA EDICIÓ.

B VII-B IX

- 1.- Quina és la situació de la metafísica en temps de Kant? És aquesta una ciència. Explica-ho i tingues present el camp semàntic de qualificacions que Kant associa a la metafísica.
- 2.- És la lògica una ciència? Ha estat fàcil per ella? Des de quan ho és? Explica quina és la seua *peculiaritat* que li ha fet fàcil ésser ciència.
- 3.- Per què la qualifica de propedèutica? És doncs la lògica *pròpiament* una ciència?

B XI-XIV.

- 1.- I la matemàtica també ho és? Des de quan? Explica com arriba a ser-ho fixant-te en el que indica sobre si com abordar la figura empírica geomètrica.
- 2.- Busca qui és Bacon de Verulam (també conegut per Francis Bacon), i per què dirà Kant d'ell que és qui fa entrar a la ciència natural pel bon camí.
- 3.- Què tenen en comú els plantejament de Galileu, Torricelli i Stahl? Quina és la idea que segons Kant revoluciona la física, és a dir, quan els científics comencen a fer ciència?
- 4.- Explica què significarà això de "*ha d'obligar a la natura a respondre les seues preguntes*" i allò d'anar amb una mà amb els principis i l'altra amb l'experiment. Fixa't en la comparació que fa entre que la natura la considerem "mestre" o "testimoni".
- 5.- Explica perquè dirà Kant que hem de buscar en la natura "*allò que la raó mateixa li posa a dins*" i relaciona-ho, si s'escau, amb la referència que fa a buscar quelcom *a priori*.

BXIV-XXI.

- 1.- Què diferència a la metafísica de la matemàtica? I per què diu que la metafísica seria l'última en desaparèixer? Com descriu a la metafísica?
- 2.- Explica com entenia abans la metafísica la relació objecte-subjecte i quins inconvenients hi pot tenir aquesta visió.
- 3.- Entén Kant que hi ha altra possible relació? Si és així explica com seria i quins avantatges té i perquè esmenta en aquesta qüestió a Copèrnic.
- 4.- És el subjecte per tant quelcom passiu en el coneixement o aporta quelcom en aquest acte? Que significa per tant que "*la mateixa experiència requereix enteniment*"?
- 5.- Què coneixem per tant nosaltres de les coses? Explica-ho.

- 6.- Podem dir que coneixem realment a la cosa en si? Què és el que nosaltres coneixem? Com s'anomena? Explica la diferència que hi ha.
- 7.- A que fa referència l'expressió *incondicionat*? Per què utilitza aquesta paraula, i quina relació pot existir entre allò incondicionat, la metafísica i el gir copernicà. (Per contestar llegeix atentament B XX).
- 8.- En B XIX i en B XXI Kant diu que se li nega a la metafísica cert progrés en determinat camp, però se li deixa entreoberta la porta en altre. Explica aquesta qüestió i per què en un cas es nega l'avanç i en l'altre no. (Relaciona-ho amb la referència que fa a la primera part i la segona part de la metafísica).

B XXII- B XXX.

- 1.- Està realitzant en aquesta obra Kant un tractat metafísic? Què és el que ell elabora i quina és la seua pretensió? Localitza al text de Kant els textos en que et bases per a dir-ho.
- 2.- Què entén Kant pel dogmatisme de la metafísica? Quines són les seues conseqüències? I què entén i de què s'ocuparia una crítica de la metafísica? I una crítica de la raó? És el mateix? Qui escriu realment la *Crítica de la Raó Pura*?
- 3.- Kant parla d'una utilitat negativa i altra positiva de la crítica de la metafísica. Explica a què fa referència i relaciona-ho, si s'escau, amb el que contestares a la pregunta 8 de l'apartat anterior.
- 4.- És contrari l'ús pur de la raó amb el pràctic? Quina relació hi trobes entre els dos àmbits sobretot pel que fa al camp de la metafísica? Quina té un camp més ample?
- 5.- Explica, a partir del que ja saps, la referència que al final de B XXV fa de l'espai i el temps.
- 6.- Kant realitza ací una distinció entre *conèixer* i *pensar* (aquesta distinció ja està present en la nota de Kant de B XIX, llegiu-la); explica-la i aplica aquesta distinció a la dicotomia fenomen-noümen i a la de raó pura-raó pràctica a partir del que diu en B XXVIII. Té la raó pura algun límit? I la metafísica?
- 7.- És l'ésser humà lliure o no? Quina reflexió realitza Kant sobre l'ànima i la voluntat humana i la llibertat? (B XXVII i següent). Relaciona si hi ha relació entre el que diu sobre la llibertat i la necessitat natural i la distinció crítica entre fenomen i noümen. Les expressions "*principi de causalitat*", "*mecanicisme natural*" i "*causes eficients*" a què s'apliquen i quina relació té amb el que estem preguntant?

B XXXI- B XXXVII.

- 1.- De B XXXII a B XXXIV Kant parla de les diferències de pretensions entre els monopolis de les escoles, i les pretensions dels filòsofs es-

peculatiu. Què és el que realitzen cadascun d'ells?. Són els dos iguals d'útils? Els afecta per igual la tasca crítica que vol fer Kant? A qui dels dos deuria de donar suport el govern i per què? (Teniu present el que veiérem en parlar de la Il·lustració)

- 2.- Explica el sentit o sentits dels termes dogmatisme i procediment dogmàtic a B XXXV-XXXVI. En quin sentit la crítica o la metafísica deu ser dogmàtica o no ser-ho? És pot parlar d'una metafísica dogmàtica en sentit positiu? Seria contrària a la crítica?
- 3.- A principi de B XXXVII Kant fa referència a l'obra de Wolff. Com designa ell a Wolff? Què hi veu de positiu i de negatiu en la seua obra? Explica-ho i explica per què Wolff no arribà a realitzar una metafísica com cal.

BIBLIOGRAFIA.

- 📖 ABBAGNANO, N.: “*Historia del pensamiento. Volumen 5. La Ilustración. Comienzos del Romanticismo.*” Madrid: Sarpe, 1988.
- 📖 AUTORS VARIS: “*Kant: conocimiento y racionalidad. El uso teórico de la razón.*” Madrid: Cincel, Serie Historia de la Filosofía, 15-1, 1987.
- 📖 BENNETT, Jonathan: “*La “Crítica de la razón pura” de Kant. 1. La analítica.*” Madrid: Alianza Editorial, Alianza Universidad, 233, 1979.
- 📖 CASSIRER, Ernst: “*La filosofía de la Ilustración.*” México: Fondo de Cultura Económica, Serie Breviarios.
- 📖 COPLESTON, “Frederick: *Historia de la Filosofía. VI-De Wolff a Kant.*” Barcelona: Ariel, Colección “Comviviium”, 9, cuarta edición, 1981,
- 📖 CORTÉS MORATÓ: Jordi | MARTÍNEZ RIU, Antoni: “*Diccionario de filosofía en CD-ROM.*” Barcelona: Empresa Editorial Herder S.A.
- 📖 DESCARTES, R.: “*Discurso del método.*” Madrid: Alianza Editorial, El libro de bolsillo, 736, setena edición, 1984.
- 📖 FONT, P: L.: “*Introducció*” a KANT: “*Prolegòmens...*”, (Videre), pàg. 21-55.
- 📖 FOUCAULT, Michel: “*¿Qué es Ilustración?*” en “*Saber y verdad*”. Madrid: Ediciones de la Piqueta, Genealogía del poder, 10, 1985.
- 📖 GAARDER, Jostein: “*El món de Sofia.*” Barcelona: Empúries, Narrativa, 47, novena edición, 1995.
- 📖 HABERMAS, Jürgen: “*El discurso filosófico de la modernidad. (Doce lecciones)*”. Madrid: Taurus, Ensayistas, 290, 1989, pàg. 15-18.
- 📖 HARTNACK, Justus: “*La teoría del conocimiento de Kant.*” Madrid: Cátedra, Colección Teorema, sisena edición, 1988.
- 📖 HÖFFE, Otfried: “*Immanuel Kant.*” Barcelona: Herder, Biblioteca de Filosofía, 21, 1986.

- 📖 HUME, D.: “*Compendio de un tratado de la naturaleza humana.*” València: Revista Teorema, 1977
- 📖 KANT, Immanuel: “*Crítica de la Raó Pura: Pròleg de la Segona Edició; Introducció. ¿Què és Il·lustració?*” València: Universitat de València, Educació. Materials de Filosofia, 4, segona edició, 1993.
- 📖 KANT, Immanuel: “*Crítica de la Razón Pura.*” Madrid: Alfguara, Clásicos Alfguara, 18, vuitena edició, 1993.
- 📖 KANT, Immanuel: “*Prolegòmens a tota metafísica futura que vulgui presentar-se com a ciència.*” Barcelona: Laia, Textos filosòfics, 7, 1982.
- 📖 KÖRNER, S: “*Kant.*” Madrid: Alianza Editorial, Alianza Universidad, 188, segona edició, 1987.
- 📖 RUIZ COMPANY, Federico: “*Kant. Prólogo e Introducción de la Crítica de la Razón Pura.*” València: Ediciones Tilde. Cuadernos de Filosofia, 1997.
- 📖 TORRETTI, Roberto: “*Manuel Kant. Estudio sobre los fundamentos de la filosofía de la crítica.*” Buenos Aires: Editorial Charcas, 1980.